

Economisch - Statistische Berichten

48e JAARGANG - 26 JUNI 1963 - No. 2394

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

Voor reclame

kan men te veel
en ook
te weinig uitgeven.

De meeste mislukkingen zijn vaak het gevolg
van het laatste

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

....meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOFDKANTOOR

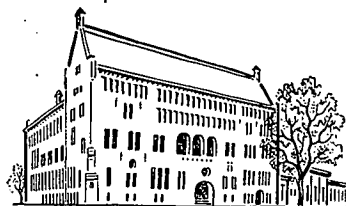
Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM C.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building

1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

Adviezen
en bemiddeling
inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

BANKIERS EN ASSURANTIEMAKELAARS
ROTTERDAM

AMSTERDAM / 's-GRAVENHAGE / DELFT
SCHIEDAM / VLAARDINGEN / ALBLASSERDAM

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van de

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: *Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.*

Bankiers: *R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 347, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).*

*Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.*

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.*

Advertentie-tarief: *f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm. (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vierick.

84.2

Suikerhause

De wereldmarktnotering voor suiker vertoonde in de afgelopen twaalf maanden een belangrijke stijging. Voor contract no. 8 (New York) was de notering begin juni 1963 ca. 10 \$ cis per lb ruwe suiker, tegenover 2,40 \$ cts in juni 1962: in een jaar tijds een verviervoudiging. Wat zijn de oorzaken?

In de jaren voor het Cuba-conflict was de produktie in de Westelijke wereld (toen incl. Cuba) voldoende voor het suikerverbruik. De uitvoer van Cuba-suiker was vooral bestemd voor de Westelijke wereld. Bij een verbruik in de Westelijke landen in 1962 van bijv. ca. 40 mln. ton zou met de normale Cuba-uitvoer nog een voldoende voorziening verzekerd zijn geweest. Ook bij een eventuele slechte oogst zou er nog geen aanleiding tot prijsstijging hebben bestaan dank zij de ruime overschotten uit voorgaande jaren. Hieruit mag worden geconcludeerd dat de bijna trendmatige toeneming van het suikerverbruik in de Westelijke landen op zichzelf niet de oorzaak was van de bijzondere prijsstijging. (Geabstraheerd werd van een produktieverhoging die voor Cuba onder normale omstandigheden in 1962 denkbaar zou zijn geweest).

Na het Cuba-conflict daalde echter de produktie van Cuba-suiker ingaande het oogstjaar 1961/62 belangrijk. Bij normale verhoudingen zou dit reeds een verstoring van het evenwicht binnen de Westelijke markt hebben betekend. Daar komt echter bij dat de uitvoer van Cuba-suiker in toenemende mate gericht werd op O.-Europa en China. Aangezien deze leveringen slechts ten dele voor heruitvoer werden bestemd, werd een grote hoeveelheid aan de voorziening van de Westelijke wereld onttrokken. Dit was dan ook de reden van de spanning tussen voorziening en verbruik, die tot de grote prijsstijging leidde.

Dat het Cuba-conflict een ingrijpende verandering veroorzaakte in de bestemming van de belangrijke Cubaanse suikeruitvoer blijkt wel uit het volgende. Tot 1960 was deze uitvoer vooral bestemd voor de V.S. — gemiddeld kwam deze overeen met een derde van het Amerikaanse ver-

bruik —, nadien echter steeds meer voor O.-Europa en China. Terwijl deze landen in 1959 nog slechts 5,6 pCt. van de Cubaanse suikeruitvoer afnamen, beliep dit in 1960 en 1961 resp. 40 pCt. en 75 pCt. Hiertegenover betrokken de V.S. meer suiker uit andere landen en voerden daarnaast ook de eigen produktie op.

Deze op politieke overwegingen berustende verschuiving vergrootte de beschikbare hoeveelheid suiker in O.-Europa en China. Voor China werd hierdoor een vergroting van het binnenlandse verbruik mogelijk. Voor de S.-U. en de

overige O.-europese landen is uit de beschikbare gegevens een suikerbalans opgesteld, waaruit blijkt, dat er vooral sprake was van toenemende voorraden. Wel steeg ook het verbruik, maar hier stond een soortgelijke vermeerdering van de eigen produktie tegenover. In 1962 beperkte de S.-U. de invoer van suiker tot 2,5 mln. ton tegen 3,6 mln. ton in 1961. De uitvoer daalde daarentegen nauwelijks, t.w. tot 0,90 mln. ton in 1962 tegen 0,95 in 1961. Hoewel de hoeveelheid Cuba-suiker die in 1962 in de S.-U. beschikbaar kwam hiermee verminderde, werd het onttrekken van suiker aan de voorziening van de Westelijke wereld gecontinueerd. Ongetwijfeld zal de stijging van de

suikerprijs dan ook vooral zijn toe te schrijven aan de voorraadvorming in deze O.-europese landen. Daarnaast zal ook het toenemende verbruik in China, dat door de verplaatsing van de uitvoer van Cuba-suiker mogelijk werd, tot deze prijsbeweging hebben bijgedragen.

Onder de geschetste verhoudingen zal in de naaste toekomst geen suikerprijs van 2,4 \$ cts per lb meer te verwachten zijn. Wel zullen gunstige oogstresultaten enige daling tot gevolg kunnen hebben. Zo zal de ruime opbrengst van de Australische campagne t.w. ruim 1,8 mln. ton in 1962/63 tegen 1,37 mln. ton in het voorgaande jaar een rem hebben betekend op de prijsstijging. Een belangrijke prijsdaling is slechts te verwachten, wanneer O.-Europa op korte termijn de beschikbare voorraden voor de uitvoer, naar de Westelijke wereld zou bestemmen.

*s-Gravenhage.

J. AMELUNG.

Oogstjaar	Produktie suiker (basis ruw, in mln. metr. ton)				Verbruik suiker (basis ruw, in mln. metr. ton b)			
	Totaal	O.-Europa, China d)	Cuba	Overige wereld	Kalenderjaar	Totaal	O.-Europa, China d)	Overige wereld
1957/58 a)	44,2	9,4	5,7	29,1	1958	44,9	9,3	35,6
1958/59 b)	49,1	10,7	5,9	32,5	1959	46,3	10,1	36,2
1959/60 b)	48,1	10,9	5,8	31,4	1960	48,2	10,8	37,4
1960/61 c)	54,3	11,9	6,7	35,7	1961	51,1	12,4	38,7
1961/62 c)	50,7	12,1	4,9	33,7				
1962/63 c)	50,9	11,7	4,1	35,1				

Suikerbalans van O.-Europa (incl. de S.-U.) b)
(in mln. metr. ton)

	1958	1959	1960	1961
Binnenlandse produktie (oogstjaar) ...	9,5	9,7	10,7 c)	10,9 c)
Invoer uit Cuba (kalenderjaar)	0,2	0,3	1,8	3,8
Overige invoer (kalenderjaar)	0,4	0,1	0,3	0,3
Subtotaal	10,1	10,1	12,8	15,0
Uitvoer	1,1	1,4	1,4	2,7
Totaal beschikbaar	9,0	8,7	11,4	12,3
Gepubliceerde consumptie	8,4	8,8	9,1	9,9
Voorraadmutatie	0,6	-0,1	2,3	2,4

a) Bron: F.A.O. Production Year Book; b) Bron: Quarterly Review of Agricultural Statistics (Austr.), jan. 1963; c) Bron: Landbouw wereldnieuws, 5 jan. 1963; d) Communistisch China; O.-Europa: incl. de S.-U.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Suikerhause, door Drs. J. Amelung	595	en de Europese integratie, door J. Noordam ...	602
Naar het einde van de woningnood?, door C. P. A. Bakker	596	O.T.H.C. - 100 jaar; een stukje economische geschiedenis van Indonesia (I), door Drs. Tjoa Soe Tjong	604
Het Zuidduitse metaalconflict in het licht van de sociaal-politieke situatie in de Bondsrepubliek, door Drs. R. P. Haveman	598	Verkort jaarverslag van de Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut over 1962	607
De organisatie van de Nederlandse zuivelindustrie		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	610

Naar het einde van de woningnood?

Nog nimmer is er na het einde van de oorlog zo'n grote belangstelling geweest voor het vraagstuk van de woningnood als thans het geval is. Daarvoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen.

In de eerste plaats zijn in de laatste tijd meer en betere statistische gegevens ter beschikking gekomen, waaruit duidelijk blijkt dat er niet alleen nog steeds van een enorme woningbehoefte sprake is, doch ook dat de vooruitzichten voor een afnemende van de nood allerminst gunstig zijn. De toenemende gezinsverdunding en de naderende huwelijksdreef als uitvloeisel van de na-oorlogse geboortegolf zijn in dit opzicht tekenen aan de wand.

In de tweede plaats hebben de verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal een belangrijke rol gespeeld. Deze belangstelling vloeide grotendeels voort uit het niet altijd even sterke beleid van Minister Van Aartsen en de slechte resultaten van de woningbouw in het afgelopen jaar. Voor degenen die het niet wisten, is het in de week van 13 tot 20 april jl. met drie politieke televisie-debatten wel duidelijk geworden, dat de omstandigheden voor Minister Van Aartsen in 1962 niet gunstig waren. Het jaar 1962 kenmerkte zich door veel onwerkbaar weer — ook in de zomer —, dat slechts voor een deel tot uitdrukking kwam in hoge uitkeringen wegens vorstverlet. De vijfdaagse werkweek werd begrijpelijkerwijze voor de gehele bouwnijverheid ingevoerd, terwijl de opvoering van de produktiviteit in de woningbouw in vele gevallen te wensen overliet. Daarbij kwam dat de algemene overspanning op de arbeidsmarkt ook voor de bouwnijverheid allerminst bevorderlijk was voor een behoorlijk arbeidstempo. Een en ander droeg voorts bij tot een aanzienlijke stijging van de bouwkosten.

Het besef dat de woningnood een ernstige kwaal van deze tijd is, doet een steeds sterker beroep op de regering ontstaan om de woningbouw meer dan tot dusverre prioriteit toe te kennen, desnoods ten koste van de industriële bouw.

De vrees dat de regering aan deze oproepen gehoor zal schenken heeft o.m. de werkgeversbonden in het geweer geroepen. Met een beroep op de noodzaak van de uitbreiding van de werkgelegenheid maken zij bezwaar tegen beperking van de industriële bouw. Zij voeren daarbij aan dat een verschuiving van de bouwcapaciteit van de ene sector naar de andere nogal theoretisch is. Als men echter in aanmerking neemt dat de „bottle neck” in de bouwcapaciteit gevormd wordt door de arbeidskrachten, die voor een belangrijk deel in alle sectoren van de bouwnijverheid kunnen werken, dan is het duidelijk, dat het genoemde bezwaar niet erg overtuigend klinkt.

Praktisch is het stellig mogelijk in enkele jaren de bouwcapaciteit in de woningbouwsector op te voeren tot 125.000 woningen per jaar, mits de beperkingen in de industriële sector worden gehandhaafd en mits maatregelen worden genomen tot opvoering van het aantal bouwvakarbeiders.

De vraag of de beperking van de industriële bouw niet tot schade voor de nationale economie zal leiden is niet zo eenvoudig te beantwoorden. Om verschillende redenen ben ik geneigd dit gevaar niet zo hoog aan te slaan en zeker niet op korte termijn. In de eerste plaats is er reeds geruime tijd een overspannen arbeidsmarkt, terwijl van afnemende van die overspanning nog geen sprake is. De huidige beperking van de industriële bouw draagt enigszins bij tot het afnemen van die spanning, in zoverre daardoor de vraag naar andere dan bouwvakarbeiders wordt uitgesteld.

In de tweede plaats is het noodzakelijk dat het aantal bouwvakarbeiders duurzaam toeneemt. Deze toeneming zal voor een deel uit de aanwas van de beroepsbevolking doch voor een ander deel uit de bestaande beroepsbevolking moeten komen. Het effectueren van het laatste zal praktisch slechts mogelijk zijn indien op de arbeidsmarkt buiten de bouwnijverheid ontspanning optreedt. De hieruit voortvloeiende beperking van de industriële groei is een noodzakelijk offer voor de oplossing van de woningnood.

De mogelijke vrees dat een dergelijke structurele verandering op de duur tot werkloosheid in de bouwnijverheid aanleiding zal geven lijkt mij niet gemotiveerd. De achterstand in de woningkwaliteit is zo groot en de omvang van de uit verkeerstechnische verbeteringen voortvloeiende afbraakplannen is van dien aard dat er ruime mogelijkheden zijn om een recessie op te vangen.

Opvallend is dat voor de oplossing van de woningnood in politieke kringen vrij algemeen de toeneming van het aantal te bouwen woningen centraal wordt gesteld. Daarbij valt de nadruk op de bouw van woningwetwoningen. Gelukkig wordt echter ook van verschillende kanten de vraag opgeworpen of de tijd niet is aangebroken thans in de eerste plaats te bouwen voor degenen die een woning zonder subsidie kunnen en willen betalen, waarbij in de behoeften van de minder draagkrachtigen door opschuiving kan worden voorzien. Dit is wel het kernpunt dat de huidige regeringscoalitie scheidt van de socialistische oppositie. In socialistische kringen blijkt de nivelleringsgedachte en de wens tot overheidsinvloed op de woningbouw nog zo sterk te zijn, dat men liever ziet dat de meer welgestelden onder de werknemers (de groep met inkomens rond en boven de zgn. welstandsgrens der sociale verzekering) een woningwetwoning blijven bewonen en toegewezen krijgen met daaraan verbonden onnodig hoge overheidsuitgaven; dan dat deze groep ruimere en betere woningen voor eigen rekening verkrijgt. Dat de consequentie van dit standpunt is, dat de kwaliteitsverbetering van de woningen in het algemeen geen gelijke tred houdt met de welvaartsontwikkeling wordt kennelijk op de koop toe genomen. Overigens moet worden opgemerkt dat deze opvatting ook voor een deel in regeringskringen wordt aangehangen. Ook het standpunt van de K.A.B. wijkt niet veel van dat in socialistische kring af.

De met de dag groeiende huurverschillen tussen oude en nieuwe woningen blijken, evenals de voortdurende toeneming van het verschil in woonkosten bij koop van een woning ten opzichte van de officiële huur, in politieke kringen weinig belangstelling te vinden. Het merkwaardige is dat de huurprijsbeheersing vooral voor de middelgrote woningen (de zgn. middenstandswoningen) en de grotere woningen (de zgn. herenhuizen) voor de huurders thans van een voordeel in een nadeel blijkt over te gaan. Naarmate deze soorten woningen relatief schaarser worden, stijgen de kooprijzen, in vele gevallen voor oude woningen tot of zelfs boven de kooprijzen van vergelijkbare nieuwe woningen. Daardoor neemt de bereidheid tot verhuur door particuliere huiseigenaren meer en meer af. Hetzelfde geldt voor de bereidheid tot medewerking aan woningruil. In toenemende mate komen deze woningen in handen van hen die over middelen beschikken om tot koop van een woning over te gaan en van bedrijven die noodgedwongen op deze wijze in de huisvestingsmoeilijkheden van hun personeel moeten voorzien. Degenen die niet over middelen beschikken om een dergelijke begeerde woning te kopen

en evenmin de steun van een werkgever hebben, doch wel bereid en in staat zijn een huur te betalen welke met de opgelopen koopsommen in overeenstemming is, worden door de huurprijsbeheersing uitgeschakeld. Liberalisatie van de huren van middelgrote en grote woningen zou thans een heilzame werking hebben, welke sociaal gezien zou leiden tot een verantwoorde nivellering van de woonkosten bij koop en huur.

Hoewel het psychologisch gezien wel verklaarbaar was, dat men in de verkiezingstijd niet sprak over verhoging van de huren als belangrijk middel tot oplossing van de woningnood, is het goed dit niet uit het oog te verliezen. Een indicatie van de betekenis vindt men in de onderbezetting van woningen, welke in 1956 bij 120.000 oude woningen, gerekend naar de norm één kamer per bewoner, drie of meer kamers was. Dit verschijnsel, dat nadien stellig nog erger is geworden, kan grotendeels op rekening van de irrationele huurverschillen tussen oude en nieuwe woningen worden geschoven.

Bij de weg naar het bereiken van een natuurlijk huurpeil zal men er bij de volgende algemene huurverhoging goed aan doen door een zekere differentiatie deze verschillen te verkleinen. Als men bij de in 1964 geplande verhoging van 10 pCt. voor de eengezinshuizen een uitzondering zou maken door daarvoor de verhoging op 20 pCt. te stellen, zou dit een flinke stap in de goede richting zijn, omdat de veroudering bij de eengezinshuizen in het algemeen minder snel verloopt dan bij etagewoningen.

Als een belangrijke hinderpaal op de weg naar een natuurlijk huurpeil vindt men de socialistische opvatting, die overigens ook in het algemeen in werknemerskringen wordt aangehangen, dat de huurverhoging voor oude woningen leidt tot een inkomensverschuiving die ongewenst wordt geacht. Persoonlijk geloof ik, dat dit offer voor de oplossing van de moeilijkheden geen te hoge prijs is. Overigens is het bezwaar gemakkelijk op te lossen. De huurverhoging, voor zover deze al niet rechtstreeks aan de overheid ten goede komt, zal namelijk in het algemeen bij de bezitters van de woningen aanleiding geven tot een forse belastingheffing, welke de fiscus in staat zal stellen de compensatie voor de huurders ten dele door een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting te doen geschieden. Speciaal voor degenen die geen belasting betalen, hetgeen meestal een gevolg is van het kindertal, kan het toenemen van de woonlasten worden gecompenseerd door een verhoging van de kinderbijslag.

Het geheel van de meningen overziende en samenvattende meen ik te mogen zeggen:

1. dat de noodzaak om in de toekomst meer woningen te bouwen vrij algemeen wordt gevoeld;
2. dat de kansen voor de verwezenlijking daarvan niet hoog mogen worden aangeslagen omdat men huiverig is de industriële bouw te beperken;
3. dat gezien de vrij algemene voorkeur tot de bouw van woningwetwoningen de kansen voor de verbetering van het woonklimaat al evenmin rooskleurig zijn, waardoor vooral degenen die een betere woning willen en kunnen betalen gedupeerd zullen zijn;
4. dat van offerbereidheid om te komen tot een oplossing van de woningnood nog steeds geen sprake is, en -summa summarum-

dat de oplossing van de woningnood in het jaar 1963 — 18 jaar na de bevrijding — verder in het verschiet lijkt te liggen dan dit in de laatste jaren het geval is geweest.

Utrecht.

C. P. A. BAKKER.

E.-S.B. 26-6-1963

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschafft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissarissen kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD

BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

(I. M.)

In onderstaand artikel geeft schrijver een nabeschuiving over hetgeen zich begin mei op het sociaal-politieke front in Zuid-Duitsland heeft afgespeeld. Daarbij neemt hij drie aspecten in ogenschouw. In de eerste plaats stelt hij dat het metaalconflict een logische consequentie is van het onder de vlag van de „soziale Marktwirtschaft” gehuldigde principe van de „Tarifautonomie”, de vrijwel onbeperkte vrijheid der „Sozialpartner” met betrekking tot de contractuele regeling van lonen en arbeidsvoorwaarden. In de tweede plaats betoogt hij dat dit conflict zich in de gegeven vorm en omvang nauwelijks elders dan in de metaalindustrie kon voordoen. In de derde plaats wijst hij erop, dat juist in de bedrijfstak waar de medezeggenschap in haar meest consequente vorm is geïnstitutionaliseerd, dit conflict tot uitbarsting is gekomen. Schrijver constateert een langzame, maar onmiskenbare groei van strijd naar overleg. Een stringente overheidscontrole op de loonvorming is volgens hem niet te verwachten. Wel lijkt een actiever economisch-politiek overheidsbeleid onontkoombaar.

Het Zuidduitse metaalconflict in het licht van de sociaal-politieke situatie in de Bondsrepubliek

Nu de grote strijd in de Zuidduitse metaalindustrie gestreden is, schijnt er voor alle betrokken partijen reden tot tevredenheid te zijn. Van werkgeverszijde is aangevoerd, dat de gevolgde uitsluitingstactiek een langdurige en zich steeds verder uitbreidende stakingsactie voorkomen heeft. De vakbond — I(industrie) G(ewerkschaft) Metall — zal, zij het binnenskamers, waarschijnlijk wel de overtuiging hebben, dat het uiteindelijk resultaat het maximaal bereikbare heeft opgeleverd. Zeker is het, dat Minister Erhard zijn — ongetwijfeld riskante — interventie beloofd ziet met versterking van zijn politieke positie.

Deze redenering lijkt derhalve in lijnrechte tegenspraak te zijn met hetgeen, toen het conflict zich begon af te tekenen, door de Duitse pers werd gesteld, nl. dat het hier zou gaan om een zaak, waarbij geen der partijen iets te winnen zou hebben. Een realistische beoordeling van het metaalconflict stelt deze voorspelling echter in het gelijk. Dit conflict was onnodig in die zin, dat het uiteindelijk bereikte akkoord ook langs de weg van onderhandelingen tot stand had kunnen komen. De staking en de daarop gevolgde uitsluitingsactie kan voorts, afgezien van de materiële kant van de zaak, aan de sociaal-politieke verhoudingen en het sociale klimaat in de Bondsrepubliek schade toegebracht hebben, welke eerst op langere termijn kan worden hersteld. In dit opzicht is de situatie in West-Duitsland wezenlijk verschillend van die in de Verenigde Staten, waar een arbeidsconflict na de totstandkoming van een akkoord geen diepe sporen nalaat.

„Tarifautonomie”, vrijheid van onderhandelen, zonder enig overheidsingrijpen, is met name voor de Duitse vakbeweging een voorshands nog onaantastbaar beginsel. Een beginsel, dat overigens geheel in de lijn ligt van het sociaal-economische politieke regime der „soziale Marktwirtschaft” zoals dit in West-Duitsland na het herstel der soevereiniteit als beleidsgrondslag werd gekozen. In wezen komt dit neer op een beperking van overheidstaak en verantwoordelijkheid tot het opheffen van discrepanties welke uit het vrije spel der maatschappelijke krachten kunnen voortvloeien en tot het opkomen voor de belangen van hen, die in de bestaande maatschappelijke structuur

geen organisatorische bescherming bezitten. Vandaar bijv. een wettelijke waarde vaste ouderdomsvoorziening welke veel verder strekt dan de A.O.W. Vandaar dat zelfs van een globale macro-economische totaalplanning geen sprake is. Vandaar ook, dat aan vakbonden en werkgevers in hun onderlinge relatie en krachterspel een speelruimte wordt gelaten, welke in Nederland tot op dit ogenblik beschouwd zou worden als strijdig met de „eigen verantwoordelijkheid van de overheid voor het algemeen belang”.

Bij alle, soms wel zelfgenoegzaam aandoende, trots over de sociale orde en rust binnen onze grenzen, dient echter niet uit het oog verloren te worden, dat het Duitse stelsel, althans tot voor kort, niet zo slecht gewerkt heeft. De Duitse vakbeweging heeft, niet minder dan de Nederlandse, vooral in de wederopbouwjaren tot 1950, maar ook nog daarna, een grote mate van zelfbeheersing en verantwoordelijkheidsbesef aan de dag gelegd. Het „Wirtschaftswunder” is gepaard gegaan met een sterke stijging van het bruto nationaal produkt. Over de jaren 1952-1961 steeg dit in Duitsland met 82 pCt., in Nederland met 57 pCt. ¹⁾ Het levenspeil der Duitse werknemer is gestegen tot een niveau, liggend boven dat van zijn Nederlandse collega, zonder dat dit met een sterker inflatoire druk gepaard is gegaan.

Tenslotte, en in het kader van deze beschouwing toch wel essentieel, kan slechts geconstateerd worden dat Duitsland op het stuk van arbeidsvrede bepaald geen slecht figuur slaat. Het nevenstaande staatje geeft een overzicht van de aantallen door stakingen en uitsluitingen verloren arbeidsdagen in de periode 1955-1959.

De metaalstaking van 1957 in Sleeswijk-Holstein — duur 114 dagen — verstoort dit beeld enigermate. Voor het overige is het hedendaagse Duitsland in het sociale vlak bijna even vreedzaam geweest als ons land. En dat zonder een Stichting van den Arbeid. Dit neemt niet weg, dat het werkelijk gehalte van de verhoudingen tussen de sociale partners bepaald anders is, de dieper liggende sociaal-politieke tegenstellingen aanmerkelijk scherper zijn dan in Nederland. Zelfs afgezien van de links-radicalen

¹⁾ Algemeen statistisch bulletin 1962, no. 12 van het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen.

Verloren arbeidsdagen in 1955-1959

Jaar	Bondsrep.	Ned.	Gr. Br.	Frankr.	België	Italië
(in duizendtallen)						
1955	847	133	3.781	3.079	1.002	5.622
1956	264	213	2.083	1.423	948	4.137
1957	2.386	7	8.412	4.121	3.889	4.619
1958	782	37	3.474	1.137	294	4.172
1959	62	14	5.270	1.938	983	9.190

Actieve beroepsbevolking

(in duizendtallen)

25.356 (1959)	4.187 (1960)	23.213 (1951)	19.711 (1958)	3.615 (1959)	21.361 (1958)
------------------	-----------------	------------------	------------------	-----------------	------------------

tendenties, die geruime tijd sterke invloed op de naoorlogse Duitse vakbeweging hebben gehad — Viktor Agartz was hiervan de voornaamste exponent —, werd uit de kring van de Deutsche Gewerkschaftsbund vaak scherpe kritiek op de bestaande sociale en politieke structuur van de Bondsrepubliek gehoord.

Met betrekking tot de medezeggenschapswetgeving, maar ook op het stuk van de herbewapening, de nationalisatie van de sleutelindustrieën en laatstelijk in de discussie over de zgn. Notstandsgesetzgebung²⁾ mengt de vakbeweging zich dikwijls rechtstreeks in het politieke debat, zich opwerpend als hoedster van de jonge Duitse democratie. De toon van de Duitse vakbondspers tegenover de werkgevers was en is in vele gevallen heel wat minder genuanceerd dan in ons land. Daarbij komt, dat ook aan werkgeverskant begrip voor de noodzaak van een andere stijl in de wederzijdse verhoudingen, onder erkenning van de uit een democratisch bestel niet weg te denken ordenende rol van de vakbeweging, lang niet overal is doorgedrongen. Niet alle Duitse werkgevers staan wat dit betreft op het niveau van Dr. Paulssen, de president van de „Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände“, die in de afgelopen jaren bij herhaling heeft aangedrongen op „Versachlichung der Lohnpolitik“.

Dat desondanks de Duitse stakingscijfers zo laag zijn gebleven is, naar het mij voorkomt, niet in de laatste plaats een gevolg van de unieke structuur en de kracht van de vakbeweging. In geen van de Westerse landen is het principe van het zgn. „industrial unionism“, van de bij ons ook bekende organisatievorm van bedrijfsbonden, zo strikt doorgevoerd als in de naoorlogse vakbeweging in Duitsland. De (eenheids)vakcentrale, de Deutsche Gewerkschaftsbund (D.G.B.), omvat niet meer dan zestien Gewerkschaften met in totaal 6.430.000 leden. Dit principe van één grote organisatie per bedrijfstak en de financiële kracht dezer organisaties geeft hen in het onderhandelingspel een bijzonder sterke positie.

De vakbonden hebben een sterke greep op hun leden. Wilde stakingen, die in landen als Frankrijk en ook in Engeland aan de orde van de dag zijn, komen in Duitsland vrijwel niet voor. Bovendien heeft de expansieve groei van de Duitse economie zeker tot voor enkele jaren het bedrijfsleven voldoende ruimte geboden om het niet op een krachtmeting te laten aankomen. Of, en zo ja in hoeverre, dit op de consument is afgewenteld kunnen we in dit verband in het midden laten. Vooral in de afgelopen

jaren hebben de vakbonden een scherpe koers gevaren van „expansive Lohnpolitik“. Van najaar 1959 tot najaar 1962 zijn de gemiddelde uurlonen incl. sociale lasten met niet minder dan 42 pCt. gestegen. Looneisen van 10-18 pCt. waren in deze periode „normaal“. Het enige middel waarover de overheid kon beschikken, om te trachten hieraan paal en perk te stellen, was van tijd tot tijd het vaderlijk vermaan van Prof. Erhard voor radio en televisie.

Nu het tempo van Duitslands economische groei wat vertraagd is, treedt scherper aan het licht, dat de huidige economisch-politieke constellatie te weinig aangepast is aan de sociaal-politieke realiteit van machtsconcentratie op de arbeidsmarkt. De vakbonden hebben hun vrij agressieve loonpolitieke beleid van de laatste jaren verdedigd door te stellen, dat de ondernemers zich ook nooit enige prijspolitieke beperkingen hebben opgelegd. Zoals Rosenberg, de huidige voorzitter van de D.G.B., het vorig jaar in een interview met „Der Spiegel“ zei: „Wo sich alle verrückt benehmen, können Sie nicht verlangen, dass ein einziger Teil sich so benimmt, dass er sich volkswirtschaftlichen, allgemeinen und ich weisz nicht was für sonstigen Regeln unterwirft denen alle anderen erklären, sich nicht unterwerfen zu können, weil's aus irgendwelchen ulkigen Gründen nicht geht“. Men draait daarmee dus in een vicieuze cirkel rond, zonder dat er in het kader van het huidige overheidsbeleid ergens een mogelijkheid bestaat, deze te doorbreken. Nu de winstcapaciteit van het Duitse bedrijfsleven is verkleind, zijn spanningen en conflicten, zoals zich nu in de metaalindustrie hebben voorgedaan, vrijwel onvermijdelijk.

Gesteld kan worden, dat een dergelijk conflict in deze vorm en omvang nauwelijks elders dan in de metaalindustrie tot uitbarsting kon komen. Van alle grote vakbonden in de Bondsrepubliek is de I.G. Metall veruit de machtigste. Deze organisatie omvat niet minder dan 1.904.000 leden (bijna 30 pCt. van het totaal aantal leden der D.G.B.) en is daarmee de grootste vakorganisatie in de Westelijke wereld. Het bijzondere karakter van de I.G. Metall blijkt wel hieruit, dat niet alleen werknemers in de ijzer- en staalproducerende bedrijven, maar ook in de totale metaalverwerkende industrie tot deze organisatie behoren. Dit omvat dus tevens de automobiellindustrie, de scheepswerven en de machinebouw. Het enorme „impact“ van de sociaal-politieke verhoudingen in deze sector moge voorts blijken uit het feit dat niet minder dan ca. 5,5 mln. werknemers, of ruim 20 pCt. van de actieve beroepsbevolking, in de metaalindustrie werkzaam zijn. Ondanks het feit, dat „slechts“ ca. 38 pCt. van de metaalwerknemers georganiseerd is, is de I.G. Metall een enorme machtsfactor in het Duitse openbare leven. Tegelijkertijd is het de meest strijdbare, radicale vakbewegingsvleugel in de D.G.B.

In de Duitse industriële geschiedenis heeft de metaalnijverheid een belangrijke rol gespeeld. In historisch perspectief gezien is „die soziale Frage“ in Duitsland nauw verbonden met de ontwikkeling van de zware industrie, met name in het Ruhrgebied en in de Noord-duitse scheepsbouw. De 19e en vroeg 20e eeuwse sociale tegenstellingen doen tot op de huidige dag hun invloed gelden op het sociale klimaat in de metaalindustrie. Hier ligt waarschijnlijk de verklaring voor het feit, dat de I.G. Metall in het geheel van de Duitse vakbeweging een steeds „exclusiever“ positie gaat innemen. De grote antipoden in de D.G.B. zijn thans de I.G. Metall-voorzitter Otto Brenner

²⁾ De Bondsregering heeft in oktober 1962 een aantal wetsontwerpen, w.o. een ontwerp Grondwetswijziging ingediend, welke voorzien in bijzondere overheidsbevoegdheden ingeval van nationale noodsituaties. De weerstand hiertegen in vakbondskring spruit zowel voort uit de vrees voor ongemotiveerde inperking van constitutionele vrijheidsrechten — zulks in het licht van de ervaringen van 1933 — alsook uit de vrees dat deze noodwetten een aanslag zullen betekenen op het stakingsrecht.

en zijn collega van de I.G. Bau, Steine und Erden, Georg Leber. In de persoon van deze machtige vakbondsleiders openbaart zich allengs in sterker mate een tegenstelling in de D.G.B. Brenner, overtuigd anti-communist en even overtuigd „Europeaan” (lid van het Economisch en Sociaal Comité der E.E.G.), is het zwarte schaap van het Duitse bedrijfsleven en in toenemende mate ook van de Duitse vakbeweging. Hij verkondigt in de meest consequente vorm de stelling: „Lohnpolitik ist Machtpolitik” en eist dienovereenkomstig voor zijn organisatie de onbeperkte vrijheid van collectief onderhandelen op. Hij stuit daarbij echter op een groeiende weerstand in eigen kring, in het bijzonder waar hij zich verzet tegen iedere hervormingsstroming in de D.G.B.

De laatste jaren is ook in de D.G.B. een duidelijke tendens aanwijsbaar, mede als een enigszins vertraagde reactie op de programmatische hervormingen in de S.P.D., de sociaal-politieke verhoudingen een nieuw gezicht te geven. De oude klassenstrijd-stijl past niet meer bij een ook in de vakbeweging plaatsvindende re-evaluatie van de maatschappelijke orde. Het beginsel, dat iedere vakbond er voor de eigen groep het maximum moet zien uit te halen, dreigt tot chaotische toestanden te leiden, die uiteindelijk ook de bestaanszekerheid van de Duitse arbeider ondergraven. Een préalabele voorwaarde is echter, dat de verhouding tussen de D.G.B. en de aangesloten vakbonden wordt herzien. In tegenstelling tot de Nederlandse vakcentrales kan de D.G.B. betrekkelijk weinig invloed op het beleid van de bonden uitoefenen. Ook in dit opzicht hebben de afzonderlijke Gewerkschaften zich een grote mate van autonomie voorbehouden. Een gecoördineerde loonpolitiek eist echter een centralistischer beleidsbepaling. Op het laatste D.G.B.-congres te Hannover in oktober 1962 is het hierover tot felle discussies gekomen, waarbij Brenner zich tegenover een aantal van zijn collega's is blijven verzetten tegen wat hij ziet als een aantasting van de „sovereiniteit” der Gewerkschaften. Het kwantitatieve gewicht van de I.G. Metall heeft ook ditmaal nog kunnen verhinderen dat er fundamentele wijzigingen in de D.G.B.-statuten zijn gekomen. Toch begint het er meer en meer op te lijken, dat Brenner een achterhoedegevecht voert.

In het afgelopen jaar is er een opmerkelijke wijziging gekomen in het „geschäftsführendes Vorstand”, het uit 9 man bestaande dagelijks bestuur van de D.G.B. Naast de vorig jaar benoemde voorzitter Ludwig Rosenberg telt dit college thans nog 3 leden (met een academische opleiding) die niet uit de rangen van de vakbondshierarchie omhoog zijn gekomen. Deze „sociologische structuurwijziging” zal er op zichzelf reeds toe bijdragen, dat andere benaderingen een kans krijgen. Rosenberg, een bijzonder diplomatiek tacticus, heeft zich in de afgelopen maanden reeds duidelijk uitgesproken voor de instelling van een „Gutachtergremium”, een sociaal-economische adviesraad. Een desbetreffend wetsvoorstel is het vorig jaar in de Bondsdag ingediend door de fracties van de C.D.U. en de F.D.P. De voornaamste geschilpunten met betrekking tot de uitwerking hiervan betreffen voornamelijk, dat van vakbondszijde de eis van een generale inkomenspoli-

tiek en een omvattende nationaal-economische planning aan de instelling van een dergelijke adviesraad verbonden worden. Het is voorshands weinig waarschijnlijk, dat de Duitse vakbeweging zonder meer een starre relatie tussen produktiviteit- en loonstijging zal aanvaarden. Brenner heeft ook voor het recente conflict met zoveel woorden gesteld, niet bereid te zijn een dergelijke „Rechenschieber”-methode als grondslag voor de loonpolitiek te aanvaarden. Sterker nog, hij stelt, dat het de opgave van de vakbeweging moet zijn een „Umverteilung des Volkseinkommens” te realiseren. Daarmee is de loonpolitiek weer volledig in de sfeer van de polaire belangentegenstelling getrokken en dit op zich creëert weer de atmosfeer waarin het latente conflict in de metaalindustrie tot een uitbarsting moest komen.

De uitkomst van dit conflict in het uiteindelijk bereikte akkoord zal de leiders van de I.G. Metall mogelijk toch wel aan het denken zetten. Met 5 pCt. nu en 2 pCt. per 1 april 1964 is de metaal in de huidige loonronde niet langer de „wage leader”³⁾. In de chemische industrie kwam een loonsverhoging in twee etappes van 8-9 pCt. tot stand, terwijl in de houtindustrie een looneis van 10 pCt., in de landbouw van . . . 28 pCt. ter tafel ligt. Over differentiatie gesproken. Belangrijker nog lijkt mij echter, dat op basis van een voor Duitsland inderdaad geheel nieuwe stijl van „industrial relations” in de bouwnijverheid een akkoord tot stand is gekomen, dat zeker niet voor het met zoveel pijn in de metaalindustrie bereikte, onderdoet.

Georg Leber — voorzitter van de I.G. Bau en lid van de Bondsraad voor de S.P.D. — heeft in de laatste jaren een aantal geruchtmakende initiatieven genomen. Leber ziet de rol van de vakbeweging in een modern, minder dogmatisch licht. De klassenstrijd is hem niet langer richtsnoer voor de praktijk van de vakbondspolitiek en hij heeft met zoveel woorden gesteld, dat voor werkgevers en vakbonden de tijd is aangebroken om „gemeinsam und in gegenseitiger Achtung ihre Angelegenheiten zu ordnen”. Dit betekent van zijn kant allerminst een „soft policy”. Twee jaar geleden heeft hij in Duitsland voor de eerste maal de eis gesteld, dat ongeorganiseerde werknemers in de bouwnijverheid hun afzijdigheid zouden dienen te „betalen” met wat genoemd werd; een „Solidaritätsbeitrag”. Deze heffing zou gestort moeten worden in een paritair te beheren sociaal fonds. Hiermede wenste Leber een halt toe te roepen aan de stagnerende groei van zijn Gewerkschaft. Het aantal georganiseerden bedraagt niet meer dan 18 pCt. van het totaal der werknemers in de bouwnijverheid, waarbij rekening moet worden gehouden met het feit, dat deze bedrijfstak veel kleine, niet-industriële bedrijven telt. Leber had aan de genoemde eis verbonden, de bereidheid tot medewerking aan een paritair te bezetten privaatrechtelijk bedrijfsschap voor de bouwnijverheid (Sozialwirtschaftliches Bundesausschuss für die Bauwirtschaft). Met de verwerping van de „Solidaritätsbeitrag” viel ook dit paritair overlegorgaan onder tafel.

³⁾ Dit ongeacht de verkorting van de werktijd, welke krachtens een in 1961 te Bad Homburg gesloten overeenkomst per 1 januari tot 41¼ uur en uiteindelijk per medio 1965 tot 40 uur zal worden teruggebracht.

(I. M.)

§ NV. SLAVENBURG'S BANK §

Het vorig jaar is de I.G.Bau gekomen met een gemodificeerde eis, uitsluitend aan georganiseerden een extra-vakantietoelage toe te kennen. Ook deze eis werd verworpen en er heeft zelfs een staking bedreigd. In de loononderhandelingen van dit jaar is men desondanks tot overeenstemming gekomen over een c.a.o. met een looptijd van 2 jaar, waarbij de overeengekomen loonsverhoging gebaseerd is op de stijging van de produktiviteit in de bouwindustrie over 1962. Het contract voorziet in een verhoging per 1 mei jl. met 4,9 pCt. en een verdere verhoging per 1 april 1964 met 4,8 pCt. Bovendien heeft de I.G. Bau weten te bereiken, dat aan georganiseerden op basis van hun lidmaatschapsperiode een toeslag op het ouderdomspensioen zal worden toegekend uit een door de werkgevers te financieren „Zusatzversorgungskasse". Dit eerste concrete resultaat van een op zakelijke, objectieve criteria gebaseerd loonoverleg, moet ook de leiders van de I.G. Metall wel tot nadenken stemmen, ook al werd hier en daar luide betoogd, dat Leber met dit akkoord de werkgevers ten koste van zijn leden begunstigde.

De dieper liggende verklaring van de uitbarsting in de metaalindustrie moet wel ergens anders liggen dan in de persoon van Otto Brenner of het blijkbaar nog sterker radicalisme van het lagere vakbondskader in de I.G. Metall. Evenmin kan de scherpte van dit conflict uitsluitend verklaard worden uit de grotere strijdbaarheid van de nieuwe voorzitter van het „Gesamtverband" der metaalindustriëlen, Von Hüllen. Het is een bekend feit, dit zien we ook in de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk, dat grote arbeidsconflicten zich vaak in de metaalsector voordoen. Heeft het mogelijk iets te maken met het feit, dat juist in deze sector grote geconcentreerde bedrijfseenheden veelvuldig voorkomen? Speelt mogelijk ook een anachronistisch werkgeversfeodalisme een rol?

Opmerkelijk is het, dat de lonen in de Duitse metaalindustrie hoger liggen dan in de meeste overige bedrijfstakken. Uitgebreide sociale bedrijfsvoorzieningen — van zwembaden tot verpleeginrichtingen — worden in de grote metaalbedrijven gevonden. Dit soort zaken wordt door de vakbeweging overigens vaak denigrerend met „sociale Klimbim" aangeduid. Relatief hoge lonen en kostbare sociale instellingen geven echter geen garantie voor sociale vrede. In dit opzicht was de grote staking, het vorig jaar in de Italiaanse automobiellindustrie, tekenend. Het is meer een sociaal-psychologisch fenomeen, van in historische omstandigheden en ontwikkelingen gewortelde mentale houdingen en verhoudingen van en tussen werkgevers en werknemers, c.q. vakbonden.

Des te opmerkelijker is het, dat het onderhavige conflict tot uitbarsting kwam in een bedrijfstak, waarin sedert meer dan 12 jaar zeer verstrekkende wettelijke medezeggenschapsregelingen bestaan. De ijzer- en staalproducerende bedrijven vallen (met de mijnbouw) onder het „Mitbestimmungsgesetz" van 21 mei 1951, terwijl veel andere concernbedrijven in de metaalsector vallen onder de aanvullende medezeggenschapswet van 7 augustus 1956, de zgn. „Holding-Novelle". Krachtens deze wetten is de „Aufsichtsrat", de Raad van Commissarissen, vrijwel paritair samengesteld uit vertegenwoordigers van aandeelhouders en werknemers, welke laatsten ook vakbondsfunctionarissen kunnen zijn en in vele gevallen zijn. Bovendien dient aan de directie van deze ondernemingen, als gelijkgerechtigd lid, een „Arbeitsdirektor" te worden toe-

E.-S.B. 26-6-1963

HOTEL
RESTAURANT

„Het Witte Paard"

Groenezoom 245

Rotterdam-Zuid - Tel. 19 20 20

(I.M.)

gevoegd. Ook op deze plaatsen treffen we in meerderheid voormalige vakbondsfunctionarissen aan. Dit alles ongeacht het feit, dat in alle Duitse ondernemingen met tenminste 5 werknemers een Betriebsrat, met veel verderstreckende medezeggenschapsbevoegdheden dan onze ondernemingsraden, de belangen van de werknemers moet behartigen.

Het zou in het kader van deze beschouwing te ver voeren, een genuanceerd oordeel te geven over de werkelijke invloed van deze vorm van gekwalificeerde medezeggenschap op het bedrijfsbeleid en het sociale klimaat in de metaalindustrie. Er zijn in het recente verleden voorbeelden dat „Arbeitsdirektoren", door hun invloed naar beide kanten, stakingen hebben kunnen voorkomen. In de crisissituatie van eind april bleek hun invloed echter niet voldoende. In dit geval ging het wezenlijk niet meer om „de knikkers". Evenmin als de uitgangstelling van de eis der I.G. Metall van 8 pCt. reëel was — vooral in het licht van de moeilijke situatie waarin bijv. de scheepsbouw verkeert — was het aanvankelijk tegen-„aanbod" van een loonpauze voor 1963 een haalbare propositie. In de afgelopen jaren is dit al enige malen vertoond. Ook in 1962 eiste de I.G. Metall 10 pCt. loonsverhoging en 6 dagen vakantieverlenging en boden de werkgevers 1,5 pCt. Het uiteindelijk resultaat was 6 pCt. plus 3 vakantiedagen.

Dit opereren vanuit zo sterk uit elkaar liggende posities is a.h.w. de optische illustratie van de industriële verhoudingen in de metaalindustrie. In wezen ging het om een sociaal-politieke machtsstrijd tussen twee verouderde en diametraal contrasterende visies op de sociale orde. Dit was een irrationeel conflict, dat met alle middelen van een straffe, rationele organisatie en financiële macht (beide partijen beschikken over een strijdfonds van D.M. 250 mln.) werd uitgevochten. Hier is sprake van een „Verlust der Mitte", van een discrepantie tussen doel en middelen, welke de „freiheitliche Ordnung", die beide partijen op hun wijze wensen, in gevaar brengt. Als de „Sozialpartner", na een afkoelingsperiode, deze lering uit het conflict trekken, zou het alsnog een „blessing in disguise" kunnen zijn.

Er is beweging in de Duitse sociaal-politieke frontstellingen. Er is een langzame, maar onmiskenbare groei van strijd naar overleg. Deze zal niet uitmonden in de vormen zoals wij die hier kennen. Een stringente overheidscontrole op de loonvorming is, zelfs onder een eventueel socialistisch kanselierschap, niet te verwachten. Wel lijkt een actiever economisch-politiek regeringsbeleid onontkoombaar. Deze langzame groei naar andere vormen en gedachten is voor de stabiliteit van de Westduitse democratie en daarmee voor de gehele Westeuropese samenleving van zeer grote betekenis.

Vlaardingen.

R. P. HAVEMAN.

601

De organisatie van de Nederlandse zuivelindustrie en de Europese integratie

In een vorig artikel ¹⁾ is op vluchtige wijze een schets gegeven van de groei der verhoudingen tussen de coöperatieve en de particuliere bedrijfsvorm in de Nederlandse zuivelindustrie. Daarin kwam ik tot de conclusie, dat na de tweede wereldoorlog een drietal factoren van grote invloed is geweest op deze verhoudingen en wel het fiscale klimaat, de ongelijke druk van het prijsbeleid van de overheid en een sterke heroriëntering aan coöperatieve zijde.

Ik wil thans de uitwerking van deze factoren trachten na te gaan om de functie van beide bedrijfsvormen in de huidige situatie ongeveer te bepalen, aangezien deze uitgangspunt is voor de rol, welke ons land in het gemeenschappelijk zuivelbeleid van de E.E.G. zal spelen.

Heroriëntering particuliere bedrijven.

De bovengenoemde factoren moesten wel leiden tot heroriëntering binnen de kring van particuliere ondernemers. Waar het vestigingen van buitenlandse ondernemingen betrof, was het probleem niet groot. Zelf van huis uit behorend tot de economisch sterken, ook niet belast met al te veel consumptiemelkperikelen, kon men het vernieuwingstempo gemakkelijk bijhouden en er is geen reden te geloven dat dit in de toekomst niet het geval zal zijn. Zij leverden, breed georiënteerd als zij waren en leunend op een veeljarige merkenpolitiek, een belangrijke bijdrage tot het tot waarde brengen van Nederlandse melk, zich verzekerd wetend van sterke banden met hun grondstofleveranciers.

De typisch Nederlandse ondernemingen echter, vaak op smalle basis gefinancierd, ondervonden de moeilijkheden eerst goed. Sommige verdwenen. Zij staakten de strijd, niet omdat zij dat wilden, maar wel omdat zij dat moesten. Het waren hier veelal kleine bedrijven, waar de mogelijkheid tot grote investeringen te enen male ontbrak. Andere fuseerden. Vooral in de consumptiemelksector is het samengaan van kleinere bedrijven vaak de grondslag geweest van thans grote ondernemingen. Weer andere bedrijven werden verkocht en werden daardoor een deel van grotere ondernemingen, of ingelijfd bij coöperaties.

Een soort van binnenlandse integratie.

Tenslotte dient een wijze van samenwerking te worden vermeld, die vooral in het westen werd toegepast. Daar heeft een groot deel der boeren zich verenigd in een coöperatie, welke, hoewel aanvankelijk slechts ten doel hebbend de gezamenlijke afzet van de melk harer leden, geleidelijk deelname gezocht en gekregen heeft in een aantal particuliere bedrijven. Op deze wijze is tegemoet gekomen aan de wens van de coöpererende boeren, medezeggenschap te verwerven op het gebied van verwerking en afzet binnen hun werkterrein en verwierf het betrokken bedrijf stabiliteit in de toelevering van de grondstof.

Men kan inmiddels de vraag opwerpen, in hoeverre hiermede het particuliere karakter van de onderneming in het gedrang komt. T.a.v. de levering is er geen probleem.

Het is immers irrelevant of men grondstof betreft van individuele of van collectief optredende leveranciers. Wat de deelname betreft lijkt het woord „medezeggenschap” bepalend, zolang het statuut van samenwerking niet ontsticht wordt door bepalingen, welke het in vrijheid optreden van de onderneming naar buiten op enige wijze zouden kunnen aantasten. Het lijkt trouwens zinvol, de vraag te stellen of ook niet op andere wijze de soms wat kunstmatige kloof tussen particulier bedrijf en coöperatie zou kunnen worden verkleind. Ik denk hier vooral aan de afzet van onze melk en melkproducten in binnen- en buitenland.

Afzetproblemen.

Het tot waarde brengen van onze melkproductie begint meer en meer een klemmend vraagstuk te worden nu het verschil tussen opbrengst enerzijds en garantie- of richtprijs anderzijds van jaar tot jaar dreigt toe te nemen, terwijl ondanks alle steunmaatregelen het agrarisch inkomen thans onvoldoende wordt geacht. Een deel van de problematiek kan worden teruggevoerd naar de boerderij zelf, waar verbetering van de rentabiliteit, vooral op de zandgronden, noodzakelijk is. Maar hiermede is de moeilijkheid niet opgelost, want zelfs onder optimale omstandigheden kan men niet verwachten, dat zonder enige hulp de strijd tegen de buitenlandse concurrentie met succes kan worden gevoerd. Gesubsidieerde afzet van melkoverschotten in allerlei vorm is immers alom de hoeksteen geworden van het zuivelbeleid. Dit heeft geleid tot desastreuze opbrengsten op de internationale zuivelmarkt, waardoor vooral landen als Nederland, waar de zuivelexport een traditionele bron van inkomsten is, in ernstige mate worden getroffen.

Wanneer wij er echter van uitgaan, dat een zekere mate van steun onder de huidige omstandigheden niet te ontberen is en deze steun dus geëffectueerd moet worden door het instellen van bodemprijzen en het verlenen van subsidies, dan weten alle betrokkenen, zowel de boeren als de met hen verwante zuivelindustrie, dat hiermede een mate van overheidsbemoeienis naar binnen is gehaald welke onder vele omstandigheden een rem zal kunnen zijn op de ontplooiing van eigen activiteit en een inperking kan betekenen van het onafhankelijk optreden. Hoewel niemand in de huidige situatie een bepaald noodzakelijk marktordenend optreden zal willen veroordelen (en hoe vaak komt een dergelijke ordening niet reeds op vrijwillige basis tot stand), is waakzaamheid geboden wanneer het complex van te nemen maatregelen meer politiek dan zakelijk is gericht en waarbij geit en kool naar eigen aard dienen te worden ontzien.

Anders gezegd: met zo weinig mogelijk belastinggeld moet de agrarische ondernemer zo tevreden mogelijk worden gehouden. De frustratie, welke ons zuivelbeleid zo vaak kenmerkt, vindt hier zijn oorzaak. De boerenorganisaties zullen immers de neiging hebben, zich te conformeren aan het overheidsbeleid, zolang dit een verbetering van de directe opbrengst in het vooruitzicht stelt. De vraag, of een zodanig beleid ook zakelijk bezien op langere ter-

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 19 juni 1963.

mijn verantwoord is, verdwijnt naar de achtergrond en het centrale discussiepunt wordt de overheidsbijdrage zelf.

Ik laat nu in het midden in hoeverre het door de overheid geïnspireerde beleid een wijs beleid genoemd mag worden, maar volsta met te constateren dat van de zelfwerkzaamheid van de P.B.O.-organen bijzonder weinig terecht is gekomen en dat de verantwoordelijkheden niet daar gelegd zijn waar zij behoorden, terwijl daarnaast de ingewikkelde regelingstechniek een automatisme inhoudt, welke in hoge mate de zelfwerkzaamheid van de betrokkenen ondergraaft. Via garantieprijsen (thans richtprijzen) voor de boer en bodemprijzen voor de fabrikant dreigt een groot deel van de afzetproblematiek naar de overheid te worden overgeheveld.

De coöperatie te conformistisch?

De coöperatieve industrie bevindt zich daarmee vaak in een moeilijk parket. Het compromis tussen regering en landbouworganisaties eenmaal een feit zijnde, heeft het weinig zin meer andere stellingen te betrekken en kan kritiek zich nog slechts richten op details van de uitvoering. Op zichzelf is dit te betreuren, want deze industrie leidt een eigen leven, ongeacht haar binding met de boerderij. Zij is van dag tot dag geconfronteerd met de moeilijkheden en de mogelijkheden op het gebied van verwerking en afzet.

Landbouwpolitiek en zakelijk zuivelbeleid gaan lang niet altijd hand in hand. Het is daarom nuttig, dat hier de particuliere ondernemer aan het woord blijft, die zich, uit de aard van zijn verhouding tot de boer, kan abstraheren van landbouwpolitieke overwegingen, voor zover deze remmend werken op de marktpositie van het door hem vervaardigde produkt. Zonder de bindingen te hebben van zijn coöperatieve collega zal hij met grote vrijmoedigheid stelling kunnen nemen voor het stukje industrieel belang dat hij vertegenwoordigt en een bijdrage leveren om de verstarring te doorbreken welke bij voortdurend ons grootste gevaar blijft. Om precies dezelfde reden blijft het gesprek tussen coöperatieve en particuliere industrie belangrijk en dient elke mogelijkheid tot praktische samenwerking te worden aangegrepen. In dit verband is het verheugend, dat in de laatste jaren voorbeelden te melden zijn van gezamenlijk optreden op het gebied van export en overzeese marktwerking, voorbeelden, waarbij het praktisch inzicht de overwinning heeft behaald op het theoretisch dogmatisme.

De zuivelindustrie is een eigen tak van bedrijf.

Dit nu is van eminent belang met het oog op het te voeren zuivelbeleid in de E.E.G. Immers, de positie, welke Nederland op zuivelgebied in de Euromarkt inneemt, onderscheidt zich wezenlijk van die der partnerlanden, daar ons land reeds zeer geruime tijd een exportsaldo heeft en er dus tegen zal moeten waken, dat de afzetmogelijkheden op de wereldmarkt ongunstig worden beïnvloed. De kans, dat gestreefd zal worden naar een hoog prijspeil als eerste en ogenschijnlijk gemakkelijke voorwaarde om de boeren een redelijk inkomen te verschaffen, is lang niet denkbeeldig. Het is duidelijk, dat een dergelijk streven funeste gevolgen moet hebben voor de mogelijkheden van uitvoer naar derde landen, waarop Nederland in feite, althans verhoudingsgewijs in de hoogste mate, blijvend zal zijn aangewezen.

Beleg modern - beleg in

**INTER
UNIE**

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

Tot heden bestaat er in verheugende mate overeenstemming op dit punt bij coöperatie en particulier in Nederland, maar het is de vraag, of dit, indien niet voortdurend de wil tot samenwerking aanwezig zou zijn, zo zal blijven. De Europese boeren, verenigd in het Comité des Organisations Professionnelles Agricoles de la Communauté Economique Européenne (C.O.P.A.), oefenen een sterke druk uit op de besluitvorming in Brussel en het is de coöperatie, door de aard van haar binding met de boer, uiterst moeilijk daarvan — zelfs nationaal — afstand te nemen en het landbouwprodukt in het Europese beleid van twee gezichtspunten uit te beschouwen, nl. als eindprodukt van de boerderij en als grondstof van de verwerkende industrie. Op dit laatste punt is een voortdurende toetsing van de coöperatief-industriële zienswijze, die voor een belangrijk, wellicht overwegend deel wordt bepaald door het strikte landbouwbelang, aan de meer absoluut-industriële zienswijze van het particuliere bedrijf, gewenst en naar mijn mening zelfs noodzakelijk. Maar dit is niet de enige reden voor het verinnigen van de samenwerking.

Gezamenlijk beleid is dringend nodig.

Met de gemeenschappelijke markt in het vooruitzicht, weten wij allen hoe moeilijk het zal worden voor ons land om toonaangevend te blijven op het gebied van productie en afzet van zuivel; de weg kan slechts gevonden worden door nauwe samenwerking tussen coöperatieve en particuliere potenties. Het dirigisme, waaronder wij nu leven en waarop wij, tot op zekere hoogte, onze invloed kunnen doen gelden, zal spoedig vervangen worden door een supranationaal dirigisme, waarop onze invloed vrijwel nihil is en waarvan de beleidslijnen niet uitsluitend door vrienden van de Nederlandse zuivelindustrie worden getrokken. Gezamenlijk beraad, waarbij de politieke gedragslijn en commerciële mogelijkheden centraal worden gesteld, is thans meer dan ooit noodzakelijk.

Het is dan ook niet meer juist te vragen, hoe men zich de mogelijkheden van de particuliere industrie in de toekomst voorstelt. De werkelijke vraag is wat er met onze zuivelindustrie gaat gebeuren wanneer de landbouwintegratie begint door te werken. Wel kan van de particuliere ondernemers een belangrijke bijdrage worden verwacht in vrijwel elke richting welke mogelijkheden biedt. Een verdere verbetering van het consumptiemelkapparaat; ontplooiing van mogelijkheden op markten overzee of binnen de Europese markt, het onderzoeken van nieuwe industriële mogelijkheden, dit alles zijn activiteiten welke onze industrie in haar strijdend bestaan van oudsher bekend zijn, activiteiten welke bepalend zullen zijn voor de plaats, welke Nederland in de toekomst binnen de E.E.G. zal innemen.

Rotterdam.

J. NOORDAM.

O.T.H.C. - 100 jaar

Een stukje economische geschiedenis van Indonesia

(I)

O.T.H.C. staat voor Oei Tiong Ham Concern en strikt genomen is het dus niet juist om te spreken van zijn honderdjarig bestaan. Immers, de aanduiding O.T.H.C. is slechts een verzamelnaam. Veeleer gaat het om de moedermaatschappij: de N.V. Handel Mij. Kian Gwan, die op 1 maart 1863 in Semarang (Java) werd opgericht door Oei Tjie Sien. Van belang is hierbij aan te stippen, dat Oei Tjie Sien afkomstig was uit de provincie Fu Chien in Zuid-China, welke reeds toen bekend stond om haar koopmansstand. Hij emigreerde in 1858 op 23-jarige leeftijd naar Java als iemand die literair ontwikkeld was en bovendien voorzien van de nodige bestaansmiddelen. Motief tot emigreren was blijkbaar de heersende onrust in China vanwege de zgn. Engelse opium-oorlogen en de daarop volgende Taiping-opstand.

In die tijd leed Java nog van de langdurige Java-oorlog zowel als van het beruchte Cultuurstelsel. Voor de entrepreneur was er derhalve voldoende risico-element aanwezig om zijn zin tot ondernemen in daden om te zetten en aldra wierp zich de jonge emigrant (reizen deed men toentertijd beslist niet als tourist) op de handel in Chinese waren, aanvankelijk voor eigen rekening, daarna in de vorm van een „kongsi” (vennootschap onder firma; de naam „kongsi” is afgeleid van het woord „compagnie”, uitgesproken als „kung-panya”, d.i. dus de Oost-Indische Compagnie) met derden. Er werden enerzijds gedroogde vis, „wu-long” en „pe-ku”-thee, „su ch’uan tiu”-zijde, Chinese medicinale kruiden en eterijen geïmporteerd, terwijl anderzijds suiker en tabak werden geëxporteerd. Deze kongsi, gedoopt met de naam „Kian Gwan” (bron aller welvaart), kreeg derhalve reeds na enkele jaren van haar bestaan de juridische vorm der beperkte aansprakelijkheid, ditmaal evenwel met uitsluiting van derden als aandeelhouder en was daarmee kennelijk als familie-n.v. gevestigd.

Het was geen louter toeval dat Oei Tjie Sien zich naar Semarang begaf, want deze stad was al veel eerder bekend door het bezoek van de veldheer-reiziger: Sam Po Toalang, die aldaar met zijn trouwe Mohammedaanse „djurumudi” (stuurman) een laatste rustplaats had gevonden en welke tot op heden een soort van bedevaartcentrum is geworden voor vele Chinese ingezetenen. In de buurt had men ook de Chinese nederzettingen in Lasem en Tuban, terwijl Surakarta en Jogjakarta als achterland eveneens de marktvorming in Semarang, zijnde de havenstad voor Midden-Java, snel bevorderden. Al spoedig kozen ook andere Chinese kooplieden meergenoemde stad als standplaats, bijv. Kwik Djoen Eng (N.V. Kwik Hoo Tong), Be Biau Tjoan, Thio Sing Liong, Oei Tjoe, Liem Kiem Ling, Sih Khay Hie.

Allengs is de betrekkelijk beperkte overzeese handel uitgegroeid tot een bloeiende plaatselijke handel met het binnenland en wel in inheemse producten zoals gambir (ingrediënt bij het siring kauwen) en menyan (wierookhars). Zo is te verklaren waarom Semarang een centrum van de Chinese koopmansstand is geworden in tegenstelling tot Surabaya (meer suikerindustrie) en Jakarta (meer de

particuliere landerijen en landbouw), terwijl in Pontianak, Sambas en Bandjermasin (Kalimantan of Borneo) het kongsiwezen in zijn groei klein is gebleven door gebrek aan een achterland.

Naast deze handel hield de Chinese koopman zich toen ook bezig met het pachten van het pandhuisbedrijf, de postdienst voor bepaalde moeilijke trajecten per postpaard of postwagen, de houtaankap en de afzet van opium. Deze activiteit droeg bij tot het vormen van het kapitaal benodigd voor de naamloze vennootschap als moderne ondernemingsvorm, hetgeen vanzelfsprekend alsmede gold voor Kian Gwan.

Wat hierbij merkwaardig aandoet is evenwel niet alleen het verschijnsel dat reeds honderd jaar geleden een eerst kort geëmigreerde Chinees op het idee is gekomen om zijn zaak in een dergelijk nieuwerwets juridisch kleed te steken, maar ook vooral dat hij het mentaal reeds kon verwerken om meteen een „outsider” als directeur te benoemen (namelijk de heer Ang Tai Liong) in plaats van zichzelf of een familielid. Deze karakteristiek heeft Kian Gwan (en later het hele concern) nooit meer verlaten, hetgeen van beslissende invloed is geweest voor haar voortbestaan.

De aldus gevormde basis bleek een zeer vruchtbare te zijn voor de expansiedrang van Oei Tjie Sien's in 1866 geboren zoon: Oei Tiong Ham. Reeds op twintigjarige leeftijd trad hij actief naast zijn vader op en vergrootte het gambir- en menyanbedrijf dusdanig dat Kian Gwan werd erkend als de grootste handelaar daarin (de straat alwaar deze producten van Kian Gwan werden opgeslagen werd Gang Gambiran genoemd). Naar onze mening was deze expansie mogelijk niet alleen dank zij de zo succesvol plaats gehad hebbende financiële voorbereiding, maar zeker ook door de omstandigheden waarin Chinezen toen leefden en hun nering deden. Het was toenmaals voorschrift dat zij in bepaalde toegewezen wijken („kamp”) moesten verblijven onder een eigen hoofd („loh-tia”, wijkmeester en, indien nog hoger in rang, zgn. luitenant, kapitein of majoor der Chinezen geheten), met zeer beperkte bewegingsvrijheid (het stelsel der reispassen) en hoegenaamd zonder organisatorische leiding van regeringswege. Indien de algemene rust en orde onverstoord bleef mochten zij bij wijze van spreken in hun eigen negorij alles doen en laten zoals zij het verkozen; zij vormden als het ware een geïsoleerde vrij gevochten groep, doch geen bende. Hiertegen verzette zich blijkbaar het clan-verband, krachtig geschraagd door de Confucianistische moraalleer, wellicht ook het inzicht om dan maar van de nood een deugd te maken, d.w.z. om zowel door de overheid als het volk met rust te worden gelaten. Het was deze „rust”, de eigen sfeer te moeten, kunnen en mogen behouden, welke heilzaam bleek voor de ontwikkeling en ontplooiing naar binnen van eigen positief-constructieve kracht en naar buiten van het grootst mogelijke aanpassingsvermogen.

Aldus werden scholen en tempels opgericht, men had er zijn eigen (Chinese) apotheken (drogisterijen) en heelmeesters (singsèh) enz., maar men organiseerde ook zijn gildewezen, d.w.z. men werd specialistisch georiënteerd en daardoor ook quasi-monopolistisch. Indien in aanmerking wordt genomen, dat hiermee vele tientallen zo niet een paar honderd jaren zijn gemoeid dan is het te begrijpen dat op de duur het zich aangemeten vak een aangeboren eigenschap gaat worden en wordt het gezegd: „de Chinees is een geboren koopman” zonder meer als algemeen geldend aanvaard.

De werkelijkheid laat dan ook nog wat anders zien. De Chinese handelaar moge een goed koopman zijn, doch alleen op zijn specialistisch terrein. Dezelfde omstandigheden welke zijn harmonische ontwikkeling en groei mogelijk hebben gemaakt, werken als remmen zodra het gaat om de groothandel en het grootbedrijf. Zijn conservatisme, nepotisme en beperkte kennis in de problematiek der financiering en organisatie spelen hem dan parten, nog afgezien van de discriminerende maatregelen van hogerhand. In het algemeen is hij gedoemd om te falen, hele enkele uitzonderingen daargelaten. En tot deze zeer kleine groep behoort inderdaad het O.T.H.C.

Het is ontegenzeggelijk waar, dat de doorsnee „klontong” (marskramer) het heeft gebracht tot een gevestigde tokhouder (winkelier), evenzo zijn al dan niet mobiele „warong” (stalletje)-collega tot een gerenommeerd restaurantbedrijf. Het is ook waar dat zij hier en daar zich hebben ontwikkeld tot een grootbedrijf; verder dat zij niet alleen in de grote steden zijn te vinden doch zijn gepenetreerd tot in het diepste binnenland. Het typerende is echter, dat zij in de handel de onmiddellijke band met de uiteindelijke consument nooit hebben verloren: het is kleinhandel gebleven, of het nu de distribuerende of de collecterende handel betreft. Deze typering treft men zelfs aan in de andere bedrijfstakken. De timmerman vermag het niet zijn zaak te doen uitgroeien tot een meubelfabriek, evenmin de fietsenreparateur tot het assembleren en masse van complete rijwielen dan wel de eigenaar van een technisch atelier tot een machinefabrikant. Op gelijke wijze is de meest bloeiende binnenlandse opkoper of bewerker van produkten als bijv. kapok en tabak geen exporteur geworden. Evenmin de geslaagde distributeur van textiel of kramerijen een importeur; hoogstens wordt hij grossier. M.a.w. Fortuna kan hem wel eens rijk maken, maar de Chinese koopman is in het algemeen nimmer een figuur in de groothandel geweest. Een kapitalistische evolutie in de zin van concentratie, combinatie of integratie is hem vreemd; hij is nooit „kapitalist” in de Westerse zin van het woord kunnen worden hoe vermogend hij ook misschien mag zijn. Voor een kapitalistische omvorming mist hij door zijn afzondering de kennis en ervaring in moderne organisatiemethoden; alleen al zijn psychische instelling tegenover het personeelsvraagstuk (het engageren van „outsiders” in topfuncties) werkt belemmerend; hij is liever een kleine baas dan een grote knecht. Zijn ambitie is om zoveel rijkdom te vergaren, voldoende om een „rumah gedong” (groot stenen herenhuis) te bouwen, zijn kinderen (zoons) een veel beter onderwijs te geven dan hijzelf ooit heeft genoten en als het kan jaarlijks een som te remitteren t.b.v. in het stamland achtergebleven verwanten. Het zich ontplooien tot een „industrial king” dan wel „captain of industry” is bij hem nooit opgekomen. Trouwens, indien hij het al eens wilde, het koloniaal bewind was daartoe niet

bevorderlijk. Tenslotte vond het bedrijf zijn einde met de dood van zijn stichter.

Aldus zal het aanvankelijk wel geweest zijn in de gedachtengang van bovengenoemde heren Oei. Het is niet aan te nemen dat zij reeds direct bij het begin planmatig een horizontale of verticale integratie van hun bedrijf zouden hebben geconcipieerd, zo geestelijk intensief als ook zij leefden in eigen „kamp”-verband en zo gerestringeerd de verhouding was met de buitenwereld. Kian Gwan was in wezen een getrouwe weerspiegeling van deze bijzondere verhoudingen der Chinese samenleving in het Nederlands Oost-Indië van weleer.

Met dat al week zij in een belangrijk opzicht toch af van de Chinese traditionele zakenopzet: zowel vader als zoon, en de zoon nog meer dan de vader, gingen zoals reeds eerder vermeld bewust over tot het aanstellen van „vreemd” personeel, in leidende posten wel te verstaan. Dit gaf een geweldige voorsprong. En het was Oei Tiong Ham die tot het oprichten overging van kantoren buiten Semarang, nl. in Djakarta en Surabaja. Hij bewees hiermede, dat hij de ambitie om rijk, heel rijk te worden gepaard liet gaan met de in die tijden onnatuurlijk aandoende eigenschap van nuchtere zakelijkheid, welke niet zelden de indruk wekte van een zekere wreedheid, terwijl „de goede zeden” meer neigden naar het bereiken van een compromis. Voor hem betekende een contract een contract en hij deinsde er niet voor terug wanbetalers te doen executeren, vooral de grote. Het was gewoonte om onder elkaar in geval van nood te lenen in plaats van zich tot een bank te wenden, hetzij als zakenvriend hetzij als bloedverwant, hetzij voor plezier (dobbelschuld) hetzij voor het bedrijf. Hieronder behoorde een aantal Chinese suikerfabrikanten in Oost-Java en toen zij in gebreke bleven draalde Oei Tiong Ham niet zijn hypothecaire rechten uit te oefenen. Zodoende kwam hij binnen slechts enkele jaren van zijn commandoschap van Kian Gwan in het bezit van de suikerfabrieken Ponen, Krebet en Tanggulangin, gevolgd door nog twee andere, te weten Pakkies en Redjoagung. (later bekend als de eerste geëlektrificeerde suikerfabriek in Indonesia).

Dit feit was zeer betekenisvol, psychologisch zowel als in algemeen zakelijke zin. Een suikerfabriek was het symbool van het summum aan rijkdom en wat daarmee was verbonden. Als alleen al de administrateur als een soeverein heerser (een „koelie” moest hem al hurkende aanspreken met „kandjeng tuan”, d.w.z. op het woord „besar” na „excellentie”) over zijn domein de scepter zwaaide, hoe moest de eigenaar zich dan wel gevoelen. En Oei Tiong Ham als Chinees jongmens van nog geen dertig jaar was eigenaar van niet minder dan vijf fabrieken; niet voor niets noemde men hem in het buitenland „sugar king”. Zijn aanzien steeg ten top, ook al omdat hij als „vreemde oosterling” meteen baas werd van een groot corps aan stafpersoneel van notabene Hollandse bloede.

De invloed hiervan op zakelijk organisatorisch gebied was nog groter en van veel meer belang voor de ontplooiing van Kian Gwan tot een concern. De confrontatie met deze Westers geschoolde elementen gaf inderdaad vaak aanleiding tot alle mogelijke personeelsconflicten, in het algemeen bestempeld als discriminatie. Maar Oei Tiong Ham gaf niet toe aan overwegingen welke hun oorsprong vonden in het sentiment; de Hollandse vakkundige krachten, technisch zowel als vooral „managerial”, waren trouwens niet zo maar te vervangen, niet alleen omdat er geen substituten beschikbaar waren maar ook in verband met de politiek

(koloniale machtsfactoren). Veeleer aanvaardde hij in vol vertrouwen deze „challenge” der moderne techniek en wetenschap (en dit verklaart waarom hij later zo vurig verlangde dat zijn kinderen het hoger onderwijs zouden doorlopen) en streefde hij er, nu bewust, naar met deze volkomen nieuwe middelen een doel te bereiken zo hoog, dat het ook door het Westen als een prestatie kon worden beschouwd. Het alleen-maar-rijk- worden in kwantitatieve zin was niet meer voldoende; het ging tevens om de wijze waarop, d.w.z. naar Westerse maatstaven door het in dienst nemen van geschoolde specialisten op velerlei gebied, commercieel, industrieel en anderszins.

De vele contactpunten welke Kian Gwan als handelslichaam moest onderhouden met haar industriële collega (derhalve de suikerfabrieken, welke inmiddels werden samengebundeld in de Naamloze Vennootschap tot Exploitatie der Maj. Oei Tiong Ham Suikerfabrieken, een glansrijke naam welke voldeed aan Taussigs „love for distinction”, echter niet meer een welke traditioneel zou zijn ontleend aan de oude bloemrijke Chinese literatuur) noodzaakten haar zowel zuiver zakelijk als psychologisch om moderne beheers- en administratiemethoden in te voeren. Het Chinese boekhoudsysteem maakte plaats voor de dubbele boekhouding; talloze gediplomeerde boekhouders werden geëngageerd die voortaan zouden moeten werken onder de supervisie van een Nederlandse accountant. Een abonnement werd genomen op de adviezen van een eerste klas advocatenkantoor; Oei Tiong Ham ging zelfs verder door hiervan de senior-partner op te nemen in de directie der suikerfabrieken. Bovendien kwam een oud-inspecteur van financiën in dienst als hoofd van de speciale afdeling voor belastingzaken.

Per saldo was deze modernisering ook gewenst zo niet noodzakelijk i.v.m. de uitbreiding der Kian Gwan-zaken tot niet alleen de inter-insulaire handel maar ook omdat Kian Gwan haar vleugels ging strekken tot ver over de landsgrenzen. De beschikking over een suikerproductie-apparaat, hetwelk 100.000 ton of 1.000.000 zakken opleverde, deed alda de behoefte gevoelen aan eigen nederzettingen in Londen en Singapore. Dat wil zeggen, het entameren van deze soort export-business brengt al helemaal de noodzakelijkheid met zich tot totale omschakeling van kennis, inzicht, methoden en zelfs instelling van zaken doen. Het was een krachtmeting in een bij uitstek internationaal produkt als suiker en op een internationaal vlak als Kian Gwan tevoren nog niet heeft gekend. Hollandse producenten/exporteurs van formaat als bijv. de H.V.A., de Factorij, de Ned. Ind. Landbouw Mij., Internatio, Wellenstein & Krause, Erdman & Sielcken, de Engelse zoals Fraser Eaton, Maclaine, de Indiase firma's Gani, Patel en niet te vergeten de Japanse handelshuizen Susuki, Mitsui, Mitsubishi, vormden een keur van geweldige concurrenten.

De tijd om met eigen middelen te kunnen financieren was ook voorbij; Kian Gwan moest zich de kunst weten eigen te maken hoe met bankgelden om te springen, hoe met vreemde valuta, hoe met charter-partijen, hoe met ingewikkelde assurantiepolissen, cognoscenten of vrachtbrieven, alle uitgegeven door semi-monopolistische organisaties als de K.P.M., Rotterdamsche Lloyd, Stoomvaart Mij. Nederland, Blue Funnel, H.A.P.A.G., Union Insurance Coy of Canton, S.S., N.I.S., enz. al dan niet in kartelverband.

Maar Maj. Oei Tiong Ham wist van geen wijken. Integendeel, hij nam de strijd op met aanwending van dezelfde

middelen als die van zijn tegenstander/collega en dit was het hele geheim van zijn succes. Langs de moeizame weg van het empirische kwam hij tot het inzicht van bedrijfsconsolidatie en integratie. Allereerst werden goede speciale suikerpakhuizen gebouwd (de zgn. Goedang-Tudjuh in Semarang, een ruime opslagplaats bestaande uit 7 compartimenten, opgetrokken in ijzerconstructie en met betonnen/asfalt bevoering, was beroemd om haar doelmatigheid en vochtwerende capaciteit; suiker is sterk hygroscopisch), welke later werd ondergebracht in een gelicentieerd veembedrijf, nl. de N.V. Midden Java Veem.

Kian Gwan fungeerde niet alleen als verkoopapparaat doch ook als inkoopster van bijv. gunni-zakken en kunstmest t.b.v. de fabrieken. Dan werden de financieringszaken (veelal bestaande uit hypothecaire kredietverstrekkingen) afgezonderd in de N.V. Bankvereniging Oei Tiong Ham. Zowel ten behoeve van de uitgifte van cedullen door het Midden Java Veem als de clearing van de cheques der Bkvg. O.T.H. werd de medewerking van de Javasche Bank verworven. Voor het handelsverkeer met Singapore, de aloude doorvoerhaven voor het Verre Oosten, werd aldaar een scheepvaartorganisatie in het leven geroepen (de Heap Eng Moh Steamship Coy, ook bekend als de Red Funnel Line), welke over vijf schepen beschikte.

Het karakteristieke bij dit alles is, dat en Oei Tiong Ham en zijn vader Oei Tjie Sien beiden „thaokeh” (big boss) waren zonder zichzelf ostentatief op de voorgrond te plaatsen.

Het was duidelijk dat er een krachtige leiding uitging van Maj. Oei Tiong Ham; men hoefde daarbij de persoon niet altijd te zien, maar zijn invloed aanvoelen deed men steeds. Hij had macht, doch ook gezag en verstonde uitstekend als bij intuïtie de voor een uitgebreid en verspreid grootbedrijf allerbelangrijkste kunst der „strategy how to handle people”. Met al zijn eerbied voor scholing en modernisatie, voor het handelslichaam Kian Gwan had Oei Tiong Ham nog geen enkele keer een gegradueerde voor de topfunctie benoemd. Veeleer verkoos hij hiervoor de „daring gambler”; en als hij in iemand wat zag ging hij er zonder meer toe over om hem, te weten zijn jongste boekhouder met slechts middelbare handelsschoolopleiding, te verheffen tot Kian Gwans topdirecteur. Volgens welke beginselen hij deze personeelsverhoudingen, betrekkingen en natuurlijk ook fricties beheerste is niet precies te zeggen, doch zeker ook door toepassing van het „divide et impera”, al had hij geen kennis genomen van Machiavelli's werk (hij bestudeerde evenwel grondig de Chinese klassiek „Sam Kok”: „The Three Kingdoms”). Maar hij stond bovendien bekend als een aimabel man van eenvoud. Van hem werd ook beweerd, dat geen bedelaar ooit vergeefs aan zijn deur klopte.

Oei Tiong Ham blonk echter niet alleen uit als een „geboren koopman”; hij was een rechtgeaard Chinees in tweërlei opzicht: in de eerste plaats zorgde hij ervoor dat zijn „hok-gie” (algemeen geluk) behouden bleef door een juiste necromantische realisering der „hog-swie”-gedachte, de harmonie tussen „wind en water” in de vorm van de juiste ligging en bouw van zijn toekomstig graf, gelegen op een der hellingen van zijn grondbezit (Penggiling) met een pracht uitzicht op de zee. Geen ander familiegraf mocht het zijne in dit „hong-swie”-verband evenaren; het mocht schitterender in uitvoering zijn (O.T.H.'s graf zelf is verre van pompeus), maar het moest niet zijn geluksster belemmeren, dan werd het verlegd. Ook hierin was hij zakelijk

nuchter. Eveneens gehoorzaamde hij getrouw de uitspraak van zijn speciaal uit China ontboden „singseh” om eens een nieuwe auto noch een nieuw huis te bezitten resp. te berijden of te bewonen. Maar hij nam nooit deel aan de gewoonte van andere tycoons om aleer te speculeren eerst in een tempel te offeren; daarvoor bezat hij teveel „common sense”.

In de tweede plaats zorgde Oei Tiong Ham als goed Confucianist voor een behoorlijk nakomelingschap, hetgeen later van invloed zal blijken te zijn op de verdere uitbouw van zijn organisatie. Toen namelijk bleek, dat zijn huwelijk met Mej. Goei Bing Nio (van de bekende evenals vermogende Goei-familie te Semarang) slechts twee dochters voortbracht, stapte hij opnieuw in het huwelijksbootje. Hij vatte deze biologische taak al even groots op als zijn zakelijke plichten. Tenslotte had hij in het geheel acht echtgenoten (alle van Chinese afkomst) en bij zijn overlijden was hij vader van 26 kinderen, 13 zoons en 13 dochters.

In het belang van het bedrijf was hij t.a.v. zijn kinderen even koud nuchter als tegenover het „outsiders”-personeel-corps. Hij deed uit dit heterogene aantal een bepaalde keus (al dan niet wellicht met behulp van horoscopen), welke hij waardig achtte als zijn toekomstige erfgenaam en opvolger. Daartoe verliet hij in 1921 Java en werd in Singapore Engels onderdaan. Aldus was het hem mogelijk om volgens Engels recht aan slechts negen zoons uit drie moeders zijn vermogen achter te laten; alle andere kinderen werden onderfd onder genot van een aanzienlijk legaat. Voor zover er bij zijn dood nog onvolwassen kinderen zouden zijn werd de boedel beheerd door een trusteeship van drie leden, die dus als executeurs zouden optreden.

Dit was uiterst moeilijk werk, misschien wel het moeilijkste ooit door Maj. Oei Tiong Ham geëntameerd. Het vergde welhaast het onmogelijke van zijn vooruitziende blik en verbeeldingskracht, van zijn verstand en van zijn hart, in aanmerking nemende dat van de negen uitverkorenen nog maar twee kinderen meerderjarig waren.

Het volgde ook een systeem verschillend van het Japanse. Kian Gwan was en bleef een zuivere *familievennootschap*.

Zo modern de opvatting ook was om „outsiders” al vanaf het begin in de directie toe te laten, het eigendomsrecht was het familielid uit den bloede voorbehouden: men moest een Oei zijn om in het binnenste van het binnenste terecht te kunnen komen, d.w.z. als „thaokkeh” in de zin van eigenaar en leider tegelijk. Voor het behoud van de soort was het prachtig en voldoende, maar het was tegelijkertijd sterk limitatief (uit een kroost van 26 kinderen slechts 9, dus $\frac{1}{3}$ ongeveer). De Japanner kweekt zijn opvolger bij wijze van spreken niet alleen biologisch maar tevens, zo zouden wij het willen noemen, „para-biologisch”. Mitsui en Mitsubishi gaan alle beroemde onderwijsinstututen af in hun speurtocht naar intelligente en karaktervolle kandidaten; hun „breeding” is zowel binnen als buiten de enge familiekring. De aldus goedgekeurde keuze wordt in dubbel opzicht in de familie verzekerd: hij wordt uitgehuwelijkt aan een der dochters, maar tegelijkertijd wordt hij als zoon geadopteerd en draagt voortaan de familienaam. Een eventueel tekort aan gevoelens van bloedverwantschap wordt aangevuld door de nog streng in acht genomen religieuze plichten van het Shintoïsme. Zo ultra-modern als de Japanner kan zijn in zijn organisatievormen, zo middeleeuws is hij nog in zijn religie, welke hem hoe dan ook absoluut bindt. Daaraan nog toevoegende zijn patriotisme dan is het te begrijpen dat de gelukkige kandidaat met zijn nieuw aangenomen (en hoogstwaarschijnlijk veel rijkere) verwanten een gaaf geheel vormt. Aldus kan een Mitsui of een Mitsubishi honderden jaren bestaan en nog krachtig groeien ook.

Evenwel Oei Tiong Ham was een Chinees en geen Japanner; hij was dus gebonden aan de Chinese zeden en gewoonten, en handelde dienovereenkomstig. Op zijn manier geloofde hij in de verdere toekomst van zijn schepping en in dit geloof stierf hij op 59-jarige leeftijd in 1924 te Singapore, opgevolgd door zijn twee meerderjarige zoons Oei Tjong Swan en Oei Tjong Hauw.

(wordt vervolgd)

Djakarta.

Drs. TJOA SOE TJONG.

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Verkort verslag over het jaar 1962

I. Curatorium.

Het College van Curatoren, onder voorzitterschap van Jhr. Mr. J. H. Loudon, was het gehele jaar voltallig. Aan het einde van het verslagjaar traden de heren Ir. K. van der Pols en Mr. G. E. van Walsum statutair af; zij werden per 1 januari 1963 opgevolgd door de heren Mr. R. A. H. M. Dobbmann en Ir. H. Vos.

II. Directorium.

De Directie werd gevormd door de heren Prof. Drs. Ch. Glasz, Prof. Dr. L. H. Klaassen, Prof. Dr. L. M. Koyck, Prof. Drs. H. W. Lambers en Prof. Dr. J. Tinbergen.

Op 14 december overleed zeer onverwachts Prof. Dr. L. M. Koyck. Voor het Instituut en voor allen die daarin samenwerken, was dit een zware slag. Een eminent hoogleraar, een stimulerend directeur en medewerker, een eenvoudig, hartelijk mens viel weg uit een gemeenschap, waaruit hij niet weg te denken was.

Prof. Dr. L. H. Klaassen verbleef de eerste zes maanden van het jaar in de Verenigde Staten als gasthoogleraar aan de University of California te Los Angeles; gedurende deze periode was hij van zijn verantwoordelijkheden als directeur ontheven.

Drs. J. R. Zuidema legde op 15 oktober zijn functie van Algemeen Secretaris neer, ten einde zich geheel aan zijn taken bij de Nederlandsche Economische Hoogeschool te kunnen wijden; hij werd opgevolgd door Drs. P. J. Montagne.

III. Personeelsbezetting.

De research-staf bestond uit de heren Drs. H. C. Bos, Drs. J. A. Bourdrez, Drs. R. Iwema, Drs. F. P. Jansen, Drs. W. C. Kroft en Drs. E. H. Mulder.

In het verslagjaar verlieten zes economen het Instituut, terwijl één econoom toetrad. Op 31 december telde het Instituut naast directeuren 45 medewerkers.

Drs. G. K. Boon sloot zijn studies over de betekenis van alternatieve produktietechnieken af met een dissertatie over dit onderwerp. Drs. H. Linnemann vertrok voor een tweejarig verblijf naar Caïro (V.A.R.), waar hij verbonden is aan het Institute of National Planning en aan The American University voor het geven van onderwijs en het verrichten van research. Twee medewerkers aanvaardden een functie als junior-expert van de Verenigde Naties in Haiti en Marokko.

Ook dit jaar vertoefde een aantal buitenlandse economen voor kortere of langere tijd bij het Instituut voor het verrichten van economisch onderzoek. Zij waren afkomstig uit België, Chili, Ecuador, Ghana, India, Japan, Mexico, Pakistan, V.A.R. en de Verenigde Staten. Mevrouw C. W. Blanco (Verenigde Staten) promoveerde op het onderwerp: „The determinants of regional factor mobility” en de heer H. Correa (Ecuador) op een proefschrift, getiteld: „The economics of human resources”.

Als adviseurs van het Instituut traden in het verslagjaar op: Mevr. Drs. M. J. 't Hooft-Welvaars (voor theoretisch-economische vraagstukken), de heer H. Molendijk (voor bestuursvraagstukken), terwijl de heer Drs. J. Muilwijk werkzaam was als mathematisch adviseur.

IV. Werkzaamheden

1. Algemeen.

Ook dit jaar was het Instituut belast met de dagelijkse leiding van het Centrum voor Onderzoekswerk van de Nederlandsche Economische Hoogeschool, terwijl het tevens aan dit Centrum de benodigde technische en administratieve diensten verleende. Het werk aan de in het begin van het verslagjaar onderhanden projecten werd voortgezet.

2. Economisch-Statistische Berichten.

Zoals gebruikelijk verscheen het weekblad in het verslagjaar 51 maal; de jaargang telde 1.236 blz. De kopijpositie was zowel kwantitatief als kwalitatief zeer bevredigend; „E.-S.B.” werd veel geciteerd.

Op 13 juni verscheen een speciaal nummer over het onderwerp „Marketing”, terwijl op 29 augustus een speciaal nummer werd uitgebracht, onder de titel „Europese Gemeenschap in beweging”, ter gelegenheid van de 80e verjaardag van Prof. Mr. C. W. de Vries. Voorts werd op 26 september een bijlage van de hand van Drs. W. C. Kroft aan „E.-S.B.” toegevoegd over het zeer actuele onderwerp: „Ontwikkelingsmogelijkheden van de Nederlandse ijzer- en staalindustrie”.

De stijging van het aantal betalende lezers zette zich ook in dit verslagjaar voort.

3. Opdrachten en eigen studies.

Ook in dit verslagjaar vertoonden de activiteiten van het Instituut een grote verscheidenheid, hetgeen resulteerde in 72 uitgebrachte rapporten, nota's enz.

Algemeen Economisch Onderzoek.

Een raming van de macro-economische ontwikkeling op lange termijn voor 14 Europese landen werd opgesteld. De voor deze 14 landen geprognostiseerde grootheden waren het bruto nationaal produkt en zijn belangrijkste bestedingscomponenten. De particuliere consumptie werd daarbij in drie categorieën gesplitst. In het kader van deze studie, waarbij de te verwachten ontwikkeling van de determinanten van de groei mede werd gebaseerd op

bestaande prognoses, vond tevens een nadere uitwerking van de theorie van de economische groei plaats.

Als vervolg op dit onderzoek werd de mogelijkheid geboden zich nader te verdiepen in de ontwikkeling van de moderne groeitheorie en de toepasbaarheid daarvan op concrete ontwikkelingen in Westerse landen. Uiteraard werd in dit kader een dankbaar gebruik gemaakt van de in 1962 voltooide studie van Prof. Dr. L. M. Koyck en Mevr. Drs. M. J. 't Hooft-Welvaars: „Economic growth, marginal productivity of capital and the rate of interest”, gepresenteerd op het congres van de International Economic Association in april 1962 te Royaumont (Fr.). Op dit moment in gang zijnde studies concentreren zich daarnaast in sterke mate op de statistische bepaalbaarheid van de produktiefunctie en de confrontatie van de statistische en de theoretische begrippen kapitaal en arbeid.

Voorts werd een opdracht ontvangen voor een onderzoek naar de toekomstige economische ontwikkelingen, welke van invloed kunnen zijn op de waarde van het onroerend goed in Nederland. Onderzocht is van welke factoren de vraag naar gebouwen van verschillende aard afhankelijk is. Een aanvang is gemaakt met een regionale analyse, waardoor de algemene conclusies nader kunnen worden gedetailleerd.

In het kader van een reeks onderzoekingen, welke door het N.E.I. worden verricht op het gebied van consumptie-artikelen, is onderzocht welke ontwikkelingen zich met betrekking tot het verloop van nationale en regionale marktaandelen hebben voorgedaan. Gesignaleerd werd dat bepaalde ontwikkelingen afweken van in het verleden geconstateerde ontwikkelingen. Eveneens is onderzocht op welke wijze een optimale voorraadpolitiek gevoerd kon worden, rekening houdend met de structuur van de produktie en het seizoenpatroon van de afzet.

Ten behoeve van de wetenschappelijke commissie van de Rijksdienst voor het Nationale Plan werden voorts aanvullingen gegeven op de reeds eerder uitgebrachte rapporten betreffende de toekomstige ertsoverslag in de Nederlandse zeehavens, alsmede gerapporteerd over de overslag van steenkool, aardolie en olieproducten in de Nederlandse zeehavens in 1980. Ook werd in dit kader aandacht besteed aan de graanoverslag in 1980.

Naast de voorgaande onderzoekingen verdient nog vermelding een onderzoek naar de ontwikkeling van de bestedingen voor recreatie en ontspanning in Nederland en een verkenning van de Nederlandse markt voor een aantal consumptiegoederen. Voorts werd aandacht besteed aan vraag naar en aanbod van hotelruimte in een aantal Nederlandse gemeenten. Een studie over de economische aspecten van de Nederlandse olie-industrie werd aan het eind van het jaar voltooid.

Zoals reeds in het voorgaande jaarverslag werd medegedeeld was in 1961 een deel van de activiteiten gericht op een aantal praktische problemen in onderontwikkelde gebieden. Deze activiteiten hebben zich nadien regelmatig uitgebreid.

Het onderzoek naar de economische consequenties van de verlenging van de spoorweg Cotenou-Parakou in Dahomey tot in Niger, zo mogelijk met aansluiting op het spoorwegnet in Nigeria, gecombineerd met verbetering van wegen en in samenhang met de transportmogelijkheden van de Niger, werd afgesloten. Dit onderzoek vond plaats in samenwerking met de Nedeco te 's-Gravenhage en het Sedes te Parijs.

Het onderzoek naar de infrastructuur in brede zin alsook

naar de organisatie van het transport in de Centraal-Afrikaanse Republiek, kon in 1962 worden beëindigd.

Enige adviezen werden uitgebracht betreffende de rentabiliteit van een met de Niger-dam verbonden vaarweg. Ook werd een inleidende studie verricht betreffende een onderzoek naar de rentabiliteit van het bevaarbaar maken van de Tano-rivier in Ghana, alsmede van de daarmee samenhangende sluizen in de in deze rivier te bouwen stuwdam.

Eveneens werden voorbereidende studies verricht voor een groot onderzoek betreffende de macro- en micro-economische consequenties voor Syrië van het in cultuur brengen van een gedeelte van de Euphraat-vallei.

Deze onderzoeken en voorbereidende studies werden grotendeels verricht in samenwerking met andere Nederlandse instellingen (zoals Nedeco en Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij) en met buitenlandse onderzoekinstellingen, dan wel groeperingen daarvan, welke zich op economisch dan wel technisch gebied bewegen.

Ook in 1962 was de samenwerking met al deze instellingen en instituten efficiënt en prettig.

De werkzaamheden ten behoeve van de economische ontwikkeling van Curaçao stonden in 1962 voor een groot deel in het teken van de totstandkoming van het tienjarig ontwikkelingsplan. Het Instituut heeft de basisonderzoeken hiervoor verricht en voorts medewerking verleend aan de meer concrete uitwerking van een aantal projecten en richtlijnen. Onder de naam van het Instituut zijn in het tienjarenplan opgenomen beschouwingen betreffende de demografische ontwikkeling, het vraagstuk van de werkgelegenheid, de richtingen waarin de bedrijvigheid in het algemeen zich dient te ontwikkelen, de mogelijkheden van en voorwaarden tot industrialisatie, de vooruitzichten voor de internationale handel en het toerisme, en de gewenste aanpassing van het onderwijs aan de eisen van economische ontplooiing. Bij deze vraagstukken is in het bijzonder aandacht gegeven aan de internationale concurrentiepositie van Curaçao en de factoren die daarop van invloed zijn, en de gewenste omvang van de investeringen in de publieke en private sector, terwijl verschillende richtlijnen voor de te volgen overheidspolitiek zijn aangegeven.

Naast deze werkzaamheden ten behoeve van het ontwikkelingsplan werden de volgende studies ondernomen: een analyse van de loon- en salarisstructuur op Curaçao, mede in vergelijking met het overig Caraïbisch gebied, West-Europa en de Verenigde Staten, een onderzoek naar de obstakels voor de ontwikkeling van de vrije handelszone, een onderzoek naar de mogelijkheden tot vestiging van een zware basisindustrie, voorlopige studies aangaande haventarieven, zeevrachten en scheepvaartbeweging, terwijl een aanvang werd gemaakt met een nader onderzoek van statistisch materiaal, ten einde te komen tot een sluitend geheel van nationale rekeningen. Daarenboven werd de Curaçaose overheid, door middel van de twee permanent op Curaçao gedetacheerde medewerkers van het Instituut, op een doorlopende basis van advies gediend aangaande een groot aantal vraagstukken van dagelijks beleid.

Regionaal Economisch Onderzoek.

In nog sterkere mate dan voorheen het geval was werd aandacht besteed aan de nationale problematiek op regionaal gebied. Zo werd uitgebreid aandacht besteed aan een verklaring van de inkomensverschillen tussen regionale gebieden in Nederland, waarover o.m. gerapporteerd werd op het congres van de Regional Science Association in

Zürich. Voorts werd in samenwerking met het Real Estate Research Program van de Universiteit van Californië in Los Angeles gewerkt aan theoretische beschouwingen betreffende de structuur van de markt voor woningen en in het kader van een onderzoek verricht ten behoeve van de Ministeries van Economische en Sociale Zaken naar het pendelverschijnsel in Noord-Noordholland en West-Noordbrabant (in samenwerking met het Instituut voor Arbeidsvraagstukken te Tilburg) uitvoerig aandacht geschonken aan de pendelbepalende factoren.

Algemene onderzoeken op het gebied van de stedelijke economie (urban economics) vinden gestaag voortgang binnen het kader van een op het Instituut gevormde werkgroep.

Naast deze algemene studies werd ten behoeve van de omliggende gemeenten van Groningen en Maastricht uitvoerig gerapporteerd over de bij deze beide gemeenten bestaande plannen tot annexatie. Binnen dit kader werden ook adviezen uitgebracht aan enkele randgemeenten van Amsterdam.

Aan de toekomstige ontwikkeling van de provincie Utrecht werd uitvoerig aandacht gewijd op verzoek van het bestuur van deze provincie.

Grotere onderzoeken werden voorts verricht voor de gemeenten Leeuwarden, Kampen, Winterswijk, Amersfoort en bijbehorende randgemeenten, Zeist en Nieuwer-Amstel.

Kleinere onderzoeken betroffen de behoefte aan garages en parkeerruimte in de gemeente Heemskerk, het parkeren in de binnenstad van Haarlem en de groei en vestigingsplaats van een Rotterdams lyceum.

Verkeers Economisch Onderzoek.

Aandacht werd gewijd aan de prijselasticiteit van het luchtvervoer op de Noord-Atlantische routes en aan een veerverbinding tussen Nederland en Noorwegen. Daarnaast werd aandacht geschonken aan het personenverkeer tussen het Europese vasteland en Engeland. Een grote studie werd afgesloten betrekking hebbend op de economische merites van een Maas-Rijnverbinding. Voorts werd deelgenomen, binnen een werkgroep van Rijkswaterstaat, het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, het Centraal Planbureau en de Nederlandse Spoorwegen, aan een onderzoek naar de theoretische achtergronden van de rentabiliteitsbepaling van infrastructuurprojecten.

Bedrijfs Economisch Onderzoek.

Een tweetal belangrijke onderzoeken waren een bedrijfsvergelijkend onderzoek bij 27 overheids- en instellingswasserijen en een zeer uitvoerige studie over de liquiditeitsproblemen van hypotheekbanken.

In het kader van de werkzaamheden op het gebied van de landbouweconomie werd op een landbouweconomisch congres in Stuttgart gerapporteerd over de invloed van de ruilverkaveling op de bruto-opbrengsten van landbouwbedrijven. Daartoe werd een produktiefunctie bepaald op basis van het materiaal van een groot aantal landbouwgebieden in Nederland.

Balanced International Growth.

De activiteiten namen ook in dit verslagjaar verder toe; de meeste werkzaamheden werden verricht in opdracht van derden. De studie over de gewenste internationale economische politiek in opdracht van The Twentieth Century Fund werd in het verslagjaar afgesloten. De resul-

taten van deze studie, geschreven door Prof. Dr. J. Tinbergen, werden in boekvorm onder de titel „Shaping the World Economy” in het najaar van 1962 door de opdrachtgever gepubliceerd.

De studie betreffende de organisatie van de economische planning in opdracht van de Yale University kwam vrijwel gereed. Naast een theoretisch deel over de betekenis en optimale organisatie van de planning wordt een feitelijk overzicht gegeven van de methoden en organisatievormen voor de economische planning in een groot aantal landen. De gegevens hiervoor werden verkregen door middel van een daartoe uitgezonden vragenlijst. De studie zal in het najaar van 1963 worden gepubliceerd.

De toenemende belangstelling voor de betekenis van het onderwijs in de ontwikkelingslanden kwam ook tot uitdrukking in het researchprogramma van de afdeling. In 1961 werden de eerste inleidende studies op dit terrein verricht; het aantal opdrachten het onderwijs betreffend nam in 1962 belangrijk toe. Naar het zich laat aanzien zal in 1963 op systematische wijze aan de ontwikkeling van methoden voor de planning van het onderwijs kunnen worden gewerkt.

Door de Unesco werd in september 1962 in Tananarive (Madagaskar) voor de Afrikaanse landen een conferentie gehouden gewijd aan de toekomstige ontwikkeling van het hoger onderwijs in Afrika. Ten behoeve van deze conferentie werd een uitvoerige studie gemaakt over de financiële aspecten van deze ontwikkeling. Het rapport zal tezamen met andere studies en een verslag van de conferentie in 1963 door de Unesco worden gepubliceerd.

Voor een handboek over de planning van het onderwijs, uit te geven door de Unesco, werden door Prof. Tinbergen enige hoofdstukken over de economische aspecten van onderwijsplanning geschreven.

Aan het eind van het verslagjaar werd een aanvang gemaakt met een studie voor de O.E.C.D., gewijd aan een kritische beoordeling van de hulpverlening door O.E.C.D.-landen op het gebied van het onderwijs aan ontwikkelingslanden. Voorts zij vermeld dat op verzoek van de O.E.C.D. een opleidingsweek werd georganiseerd over onderwijsplanning ten behoeve van junior-onderwijsexperts van de O.E.C.D.

Voor Liberia werd een beperkte studie gemaakt over de betekenis van de E.E.G. voor dit land.

Evenals in vorige jaren werd voor een groep van jonge hogere bestuursambtenaren uit de ontwikkelingslanden na beëindiging van een speciale opleiding aan de Harvard University een trainingsweek georganiseerd over planningvraagstukken.

Ook dit jaar werd geadviseerd over de economische planning aan de regeringen van Turkije en Venezuela. Nieuwe contacten kwamen tot stand met Irak, Liberia en Suriname. Tenslotte zij vermeld, dat in E.E.G.-verband werd geadviseerd over de planning in de Ivoorkust, dat medegewerkt werd aan het opstellen van de actievoorstellen voor het V.N. Ontwikkelingsdecennium en dat deel werd uitgemaakt van de Nederlandse delegatie naar de 12e Algemene Unescoconferentie te Parijs en naar een onderwijsconferentie voor Latijns-Amerika te Santiago.

DIRECTEUREN N.E.I.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

De mutaties op de weekstaat van De Nederlandsche Bank per 17 juni waren vrijwel overeenkomstig de verwachtingen, d.w.z. een verdere daling van de bankpapiercirculatie, een

scherpe stijging van het tegoed van het Rijk als een gevolg van de storting op de staatslening en een daling van de saldi der banken. Het peil van deze laatste tegoeden kwam hierdoor enigszins beneden de verplichte reserve, doch de banken waren sedert 22 mei zover voor op haar gemiddelde, dat dit geen repercussies in de markt heeft gehad.

Elke kasreserveperiode moet men met een schone lei beginnen. Ten aanzien van de nieuwe periode is men minder optimistisch. De Nederlandsche Bank heeft dit voorzien en op 18 juni bekend gemaakt dat zij met ingang van 24 juni tot het aangaan van stallingtransacties bereid is. Ook thans komt voor deze transacties met beding van wederinkoop slechts kortlopend papier in aanmerking, nl. papier dat tussen 1 augustus 1963 en 28 februari 1964 vervalt. Wat de datum van de terugkoop door de banken betreft is nu een keuzemogelijkheid geschapen, nl. 8 en 25 juli. De narigheid, die de vorige keer bij deze terugkoop is ontstaan, kan nu worden vermeden. Men moet hierbij bedenken, dat op 25 juli de markt in elk geval een verruiming zal ondergaan door de uitkering van het Rijk aan de gemeenten.

Het kasreservepercentage is op 3 pCt. gehandhaafd. Verdere verlaging met het doel de liquiditeit der banken te verbeteren heeft niet zo veel zin meer omdat de banken ook zonder verplichting haar gemiddelde tegoed bij de Centrale Bank toch niet veel meer kunnen doen dalen.

Kapitaalmarkt.

Verrassingen ten aanzien van de betalingsbalans zaten wat het eerste kwartaal 1963 betreft meer in de kapitaalrekening dan in de lopende rekening. De transacties in buitenlandse effecten, die normaliter tot kapitaalexport aanleiding geven — in 1962 kochten ingezetenen voor f. 374 mln. —, leidden in het eerste kwartaal 1963 tot een bescheiden import van f. 7 mln. De bezitters van buitenlandse fondsen hebben dus effecten afgestoten. Emissies van guldenleningen door niet-ingezetenen op de Nederlandse markt kwamen in de eerste maanden van het lopende jaar niet voor. De aankopen door buitenlanders van Nederlandse effecten bedroegen f. 199 mln. Dit is meer dan in het eerste kwartaal van vorig jaar doch minder dan in verschillende overige kwartalen. Opmerkelijk veel hoger is het kapitaalverkeer der banken, voor het leeuwedeel bestaande uit kredieten verleend op korte termijn. Uit de bankstatistiek was deze tendentie reeds naar voren gekomen.

Ter beurze zullen participatiebewijzen van het Beleggingsfonds voor Goudmijnwaarden, „Goldmines”, worden geïntroduceerd. Verschillende algemene beleggingsfondsen hadden reeds lang goudaandelen in portefeuille, doch thans zullen beleggers zich gemakkelijker en directer in het nogal speculatieve goud kunnen begeven.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	28 dec. 1962	H. & L. 1963	14 juni 1963	21 juni 1963
Algemeen	345	399 — 346	390	386
Intern. concerns	464	554 — 463	537	531
Industrie	319	358 — 321	352	349
Scheepvaart	134	153 — 135	149	150
Banken	257	261 — 232	252	250
Handel enz.	150	162 — 149	157	156

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.	f. 157	f. 165,50	f. 164
Kon. Petroleum	f. 139	f. 167,30	f. 163,70
Philips G.B.	f. 138,40	f. 176,10	f. 168,80
Unilever	401½	479	472
A.K.U.	558	609	603
Hoogovens, n.r.c.	723	813	801
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	909¾	958	930
Zwanenberg-Organon	244	250½	247½
Van Gelder Zn	390	399¾	392½
Amsterdamsche Bank	f. 208	f. 224	f. 223
Robeco			
New York.			
Dow Jones Industrials	652	722	721
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,24	4,25	4,27
Aand.: internationalen a)	3,20	3,11	
-lokalen a)	3,86	3,50	
Disconto driemaands schatkist- papier	2	1¾	1½/16

a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.
E.-S.B. 26-6-1963

GROOT INTERNATIONAAL CONCERN,

met dochtermaatschappijen in
alle delen van de wereld,
zoekt een

CONTROLLER

die in samenwerking met de concerndirectie mede een aandeel in het financiële beleid kan nemen, terwijl hij tevens in belangrijke mate met de uitvoering daarvan belast zal worden. In het bijzonder zal hij aandacht moeten wijden aan financieringsvraagstukken, fiscale problemen, inrichting van de administratie en uniformering van de verslaglegging. Men ziet deze functionaris voorlopig op het niveau van onderdirecteur; het inkomen kan daarom f 40.000,- tot f 50.000,- bedragen. Gezien het gewicht van de functie wordt de voorkeur gegeven aan iemand met een doctoraalexamen economie of een voltooide accountantsopleiding, terwijl ruime, liefst internationale ervaring in dit soort werkzaamheden noodzakelijk is.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met informatie over leeftijd, praktijk en opleiding en vergezeld van een recente pasfoto vóór 1 juli a.s. aan het bureau van dit blad onder nummer E.-S.B. 26-1, Postbus 42, Schiedam.

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (010) 6 93 00

CENTRAAL BEHEER

VERZEKERING EN DIENSTVERLENING

ten behoeve van het bedrijfsleven

WET-RISICO

bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen.

BRAND-RISICO

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.

loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

De bij Centraal Beheer aangesloten verenigingen werken op zuiver onderlinge grondslag.

Het lidmaatschap kan u een belangrijke besparing op de kosten opleveren.

**CENTRAAL BEHEER BELAST ZICH
OOK MET DE ADMINISTRATIE VAN
ONDERNEMINGSPENSIOENFONDSEN**

STELT U VOOR
HET VERKRIJGEN
VAN INLICHTINGEN
IN VERBINDING MET:

CENTRAAL

C.B.

BEHEER

BOS EN LOMMER-
PLANTSOEN 1,
AMSTERDAM-W.
TEL. 134971
POSTBUS 8400